

*Jaarverslag
2015*

PLAY

LEARN

WORK

Voorwoord

Beste lezer,

Ik vraag mij af of we terugblikkend op het jaar 2015, dit jaar voor eeuwig en altijd zullen catalogeren als het jaar van de grote schokgolf? Een nooit geziene vluchtelingenstroom overspoelt Europa en we zoeken overheen de verschillende Europese landen vergeefs naar een humaan antwoord. Het radicalisme raakt ons in het hart van onze samenleving, eerst in Parijs, maar nu ook vlakbij aan onze deur, en we zoeken (vergeefs?) naar een passende reactie. Tot slot blijft onze economische motor sputteren. Besparen is ons gemeenschappelijk antwoord hierop en we vragen ons af of dit gelijkmatig en rechtmatig gebeurt?

Het zijn drie maatschappelijke fenomenen die de reikwijdte en de slagkracht van VVOB ver te boven gaan en waarvan de oplossing zeker niet terug te brengen is tot één eenduidige, rechtlijnige reactie. Enkel een dicht maatschappelijk netwerk van vele actoren en organisaties, de inzet van vele mensen en middelen, politieke duidelijkheid en misschien nog het meest essentiële element van alles, namelijk een intense samenwerking overheen de grenzen en de competenties kan aan deze urgente vragen het hoofd bieden.

Dit is in elk geval voor VVOB wel een duidelijke beleidskeuze. Netwerking en verbreding van het draagvlak is voor ons het antwoord op de vraag naar een kwalitatief onderwijs voor allen. De onderwijsexpertise die VVOB onder meer opbouwt met partners in het Zuiden, overheidspartners, andere ngo's, private bedrijven en lokale besturen, vindt vaak haar bronnen in het Vlaamse onderwijsnetwerk. De samenwerking met het departement Onderwijs, met de onderwijsinspectie, met Klasse, de vrijwillige inzet van onderwijsexperten van de universiteiten of hogescholen, de betrokkenheid bij de lerarenopleidingen, de werking van het platform Educaid.be tonen aan dat we actief stappen zetten om

deze expertise heel breed te laten ondersteunen en uit te dragen. Dit strekt zich verder uit in een grote maatschappelijke betrokkenheid in de vorm van scholenbanden of stageplaatsen voor mannen en vrouwen in opleiding. VVOB voert een actief beleid van netwerking en draagvlakverbreding met het oog op duurzaamheid van de ingezette trajecten maar tegelijk ook expertise-opbouw en sensibilisering.

U vindt in dit jaarverslag vele voorbeelden van netwerkopbouw en samenwerking tussen en met onze partners. Telkens opnieuw tonen deze voorbeelden engagement en enthousiasme. Zij maken emoties en krachten los bij diegenen die betrokken zijn en zij zijn ook een verrijking voor VVOB zelf en al haar medewerkers. Wij zullen deze weg verderzetten.

Veel leesplezier,

Stefaan Van Mulders

Voorzitter VVOB vzw

Administrateur-generaal Agentschap Jongerenwelzijn

Inhoud

3 Voorwoord

4 Inhoud

5 Inleiding

7 Kleuteronderwijs

- 8 Lokale gemeenschappen in Zambia waarderen het kleuteronderwijs
- 10 Kleuteronderwijs in Vietnam: van partnerschap naar resultaat
- 12 Kwaliteitsvol onderwijs voor Zambia's kleuters
- 14 Een goede mentor verhoogt de kwaliteit van de lesstage in Zambia
- 16 Een stap richting inclusief onderwijs in Zimbabwe
- 18 Vlaamse studenten op Zuidstage: wereldverbeteraars?

21 Lager onderwijs

- 22 Versterking van de lesstage van leerkrachten in opleiding in Cambodja
- 24 Ervoor zorgen dat kwetsbare kinderen in Zambia ook leren
- 26 Een onderzoek naar Moli in Zuid-Afrika
- 28 Professionele leernetwerken voor Rwandese schooldirecteurs
- 30 Innovatie voor het onderwijs in Rwanda
- 31 Lerarenopleiders uit België en het Zuiden in dialoog over gelijke onderwijskansen

33 Secundair technisch en beroepsonderwijs

- 34 Strategische plannen zetten landbouwscholen op koers in de DR Congo
- 36 Netwerkactiviteiten versterken de kwaliteit van het Ecuadoraans technisch onderwijs
- 38 Beroepsonderwijs en bedrijfsleven komen nader tot elkaar in Suriname
- 40 Schaalvergroting van kwalitatieve loopbaanbegeleiding in Vietnam
- 42 Biodiversiteit in de DR Congo's landbouwonderwijs
- 43 Ontwikkeling van een strategie rond technisch en beroepsonderwijs in de DR Congo
- 44 Afstemming op de vraag van de arbeidsmarkt versterkt het aanbod aan technisch onderwijs in Ecuador
- 45 Ecuadoraanse jongeren maken kennis met cacao en ondernemerschap
- 46 Belgisch gemeenschappelijk programma rond technisch en beroepsonderwijs in Rwanda
- 47 Actief leren en onderwijzen in de lerarenopleiding in Uganda
- 48 Landbouwscholen in Vlaanderen, Ecuador en de DR Congo slaan de handen in elkaar
- 49 Werkgroep van *Educaid.be* werkt rond principes voor transitie naar de arbeidsmarkt

50 Financieel verslag

54 Bestuursorganen van VVOB vzw in 2015

55 Colofon

Inleiding

Na afloop van de actieperiode van de *Millenniumdoelstellingen* spraken staats- en regeringsleiders in september 2015 in New York 17 nieuwe doelstellingen af, de *Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen*. Deze moeten we tegen 2030 realiseren. Ook onderwijs staat als vierde doelstelling prominent op deze globale ontwikkelingsagenda.

In tegenstelling tot de eerdere *Millenniumdoelstellingen* beperkt de aandacht voor onderwijs zich niet tot de toegang tot lager onderwijs. Vanaf nu zullen landen overal ter wereld bijkomende aandacht moeten besteden aan de kwaliteit van onderwijs, vanaf kleuter- tot voortgezet onderwijs.

Kwaliteitsvol onderwijs voor alle kinderen en jongeren

VVOB is blij met deze evolutie. We zetten ons immers al jaren in voor de verbetering van de kwaliteit van onderwijs in drie continenten. Sinds kort inspireren we ook het onderwijs dichter bij huis, in Vlaanderen, door middel van goede voorbeelden uit het Zuiden. Zo dragen we bij tot gelijke onderwijskansen. Want ook op dat vlak zijn de *Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen* glashelder: onderwijs kan slechts kwalitatief zijn als alle kinderen en jongeren eraan kunnen deelnemen.

Op de volgende pagina's leest u hoe VVOB het afgelopen jaar heel concreet heeft bijgedragen tot deze doelstelling, zowel op het niveau van kleuter-, lager, als technisch en beroepsonderwijs. Dit zijn immers de subsectoren waarop VVOB zich sinds 2011 met succes focust. De keuze voor die subsectoren is niet toevallig. Ze biedt een antwoord op de grootste onderwijsuitdagingen van de landen waarin VVOB actief is. Meer nog, het is een keuze die duidelijk maakt dat gelijke onderwijskansen geen loos begrip zijn voor VVOB.

Gelijk aan de start via goed kleuteronderwijs

In Vietnam, Zambia en Zimbabwe richt VVOB zich op kleuteronderwijs. In de strijd voor gelijke onderwijskansen was de keuze voor kleuteronderwijs niets minder dan evident. Goed kleuteronderwijs stimuleert immers de allerjongsten op alle vlakken zodat ze goed voorbereid zijn voor het vervolg van hun schoolcarrière.

En dat komt vooral kinderen uit achtergestelde groepen ten goede. Via participatie aan kleuteronderwijs kunnen ze hun achterstand tegenover andere kinderen inhalen en dus gelijk aan de start komen in het lager onderwijs. Op die manier hebben ze ook meer kans om hun schooltijd volledig uit te doen waardoor het aantal schoolverlaters drastisch vermindert.

Duidelijke leerresultaten in het lager onderwijs

Dankzij de *Millenniumdoelstellingen* gaan meer kinderen dan ooit naar de lagere school. Onderzoek toont echter aan dat de eerdere 'toegangscrisis' nu vervangen is door een 'leercrisis'. Heel wat kinderen die naar school gaan, leren er weinig tot niets. En dan gaat het vooral om kinderen uit achtergestelde groepen die voorheen niet naar school gingen. Daarom legt VVOB bij de professionalisering van leerkrachten en schooldirecties in Cambodja, Rwanda en Zuid-Afrika een sterke klemtoon op het realiseren van concrete leerresultaten, gaande van gecijferdheid en geletterdheid tot levensvaardigheden.

Toegang tot de arbeidsmarkt en focus op ondernemerschap via sterk technisch en beroepsonderwijs

Via ondersteuning van technisch en beroepsonderwijs krijgen jongeren, vaak uit socio-economisch achtergestelde groepen, betere kansen op de arbeidsmarkt. Aangezien een formele arbeidsmarkt niet altijd sterk ontwikkeld is, concentreert VVOB zich ook op het ontwikkelen van ondernemerschap. Zo kunnen jongeren hun eigen toekomst vormgeven. Zowel in de DR Congo, Ecuador, Rwanda als Suriname ontplooipte VVOB het afgelopen jaar heel wat interventies om een betere afstemming te realiseren tussen onderwijs en de wereld van het werk. Op die manier wordt technisch en beroepsonderwijs meer relevant en aantrekkelijker voor jongeren.

Ik wens u alvast veel leesplezier.

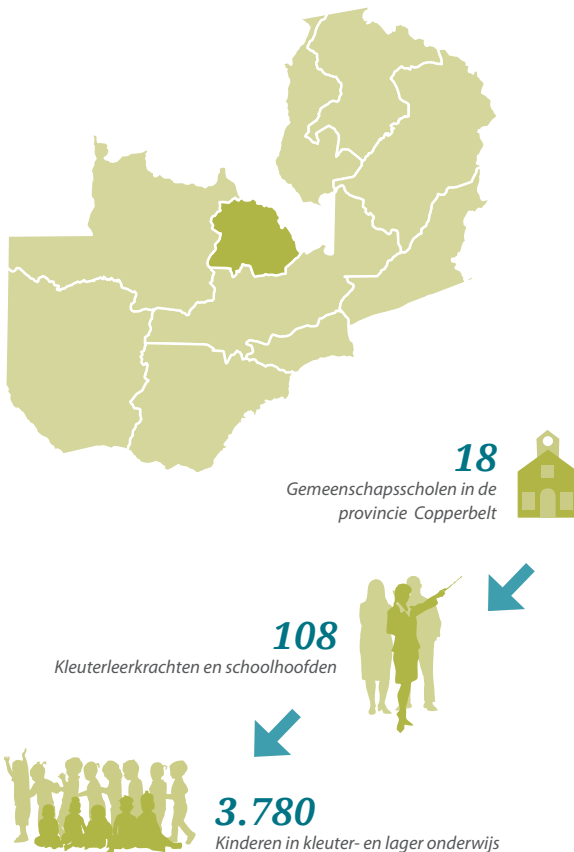
Sven Rooms
Programmadirecteur

Kleuteronderwijs

Lokale gemeenschappen in Zambia waarderen het kleuteronderwijs

Gemeenschapsscholen zijn in Zambia opgericht door hun respectieve lokale gemeenschap. Ze willen hiermee tegemoet komen aan de basisbehoeften aan onderwijs voor de vele kwetsbare kinderen in hun gemeenschap die niet in het formele onderwijs zitten. In de stedelijke gebieden met minder welvaart zijn er veel gemeenschapsscholen die ook kleuteronderwijs aanbieden, voornamelijk voor werkende ouders. Maar omdat de leerkrachten vaak niet getraind zijn, zijn de kleuterklassen eerder een vorm van kinderopvang. Er is geen of nauwelijks actief spelonderwijs leren en het onderwijs is er vaak erg academisch met weinig aandacht voor het welbevinden van de kinderen en hun betrokkenheid bij de activiteiten in de klas.

Het QEECS-project richt zich enerzijds op de schoolinfrastructuur en anderzijds op de opleiding van leerkrachten. De klemtoon ligt op het kleuteronderwijs en de eerste twee jaren van de lagere school. VVOB voert dit project uit samen met *Zambia Open Community Schools* in 18 scholen in de districten Kitwe en Ndola. Het loopt van begin 2015 tot midden 2016. De Europese Unie en de Belgische Ontwikkelingssamenwerking maken dit project mogelijk in cofinanciering.

Verbetering van de leeromgeving

Het QEECS-project werkt rond de kwaliteit van het kleuteronderwijs in gemeenschapsscholen in Zambia. De *Kaloko Kantanshi Community School* is een van de scholen die het project ondersteunt. Derrick Chimfwembe is de vicedirecteur van de school. Hij vertelt over de veranderingen in de school als resultaat van het project sinds 2015. "Het is verbazingwekkend welk enorm verschil onze samenwerking met het project heeft gemaakt. Niet alleen de leerkrachten hadden baat bij de trainingsactiviteiten en leermiddelen, ook voor de ouders waren ze erg nuttig. De training in kleuteronderwijs, gender en ouderschapsvaardigheden verbeterde de manier waarop de ouders interageren met hun kinderen en met de leerkrachten. Het beheer van onze school en onze samenwerking met de ouders gingen erop vooruit." Het resultaat is een veel sterkere leeromgeving voor de kinderen in de kleuterklas.

Lesgeven aan jonge kinderen

Niet alleen de leeromgeving is beter, ook de kwaliteit van het lesgeven steeg. De kleuterleerkracht van de *Buyantanshi Community School*, een modelschool, leerde verschillende methoden van lesgeven toe te passen. Zo heeft ze geleerd om gebruik te maken

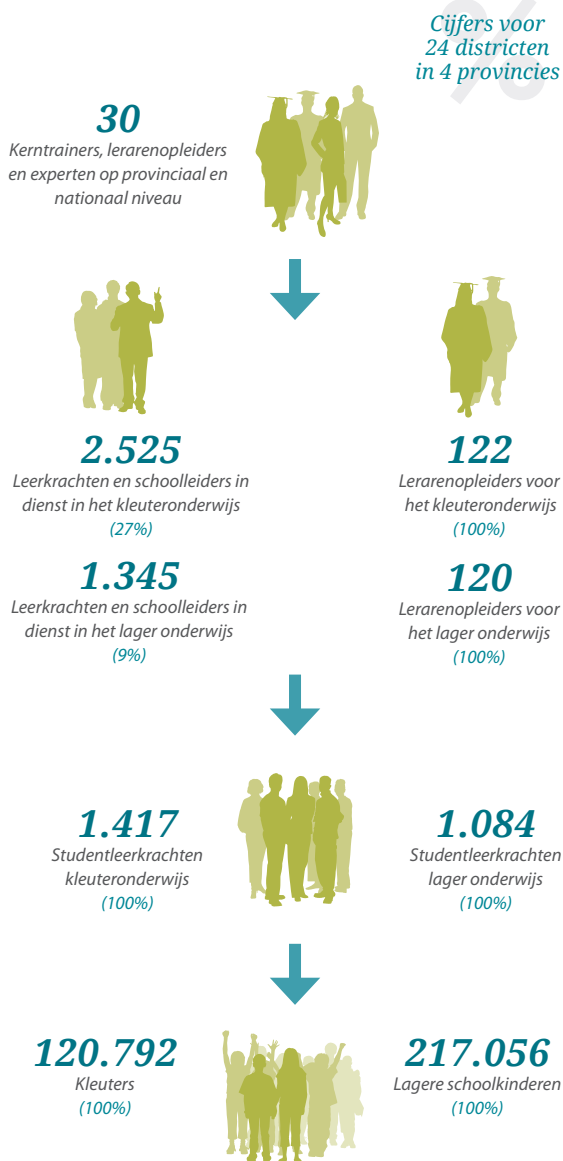
van hoekenwerk. Dit is nu erg populair bij alle leerkrachten van de school als een methodologie voor klasbeheer en zinvolle interactie tussen de leerlingen. Zuster Regina, hoofdlerkracht van de *Buyantanshi Community School*, bevestigt: "In onze school geloven we dat het kleuteronderwijs belangrijk is om de kinderen een sterke start te geven. De klemtoon in onze kleuterklassen ligt op leren via spel en exploratie."

Overheidssteun aan het onderwijs

De overheidsbetrokkenheid bij het kleuteronderwijs is gedecentraliseerd naar de lokale structuren. Daarom versterkt het project ook de ondersteuning die de lokale overheid kan geven aan de onderwijsprojecten in haar gemeenschap. *Kaloko Kantanshi Community School* is een goed voorbeeld van hoe dit kan leiden naar positieve verandering. De school kreeg steun van de lokale overheid voor het vervoer van het zand en de dakplaten die QEECS voorzag voor de bouw van hun kleuterklas. Door deze steun konden ze snel aan de bouw beginnen. De voorzitter van het schoolcomité, meneer Sitali, stelt het zeer op prijs dat de samenwerking met de lokale leider hen in staat stelde om dit project van de gemeenschap te versnellen. Hij meent dat deze ontwikkeling erg bemoedigend was voor de mensen in de regio.

Kleuter- onderwijs in Vietnam: van partner- schap naar resultaat

De kwaliteit van het lesgeven is de factor die het meest de leerresultaten van alle kinderen beïnvloedt. Vele leerkrachten in het Vietnamese kleuteronderwijs ervaren hindernissen om tot kwaliteitsvol onderwijs te komen. Tot 75% van de kinderen in hun kleuterklas heeft een lagere betrokkenheid en welbevinden. Deze kinderen ervaren obstakels om zich tot hun volle potentieel te ontwikkelen. We identificeerden twee prioritaire domeinen die voor de leerkrachten in het kleuteronderwijs van belang zijn om dit aan te pakken: kindobservatie en de overgang van kleuter- naar lager onderwijs. Om hierrond een lerend netwerk uit te bouwen hebben we een succesvolle samenwerking opgezet met onze Vietnamese partners (provinciale departementen van Onderwijs en Vorming en instituten voor lerarenopleiding) en onze Belgische partners (Karel de Grote Hogeschool en Katholiek Onderwijs Vlaanderen).

Het VVOB-programma rond kleuteronderwijs in Vietnam is een partnerschap tussen het ministerie van Onderwijs en Vorming en VVOB. Het loopt van 2014 tot 2016. De specifieke doelstelling van het programma is: 'Leerkrachten en schoolleiders bieden alle leerlingen in het kleuteronderwijs en in de eerste jaren van het lager onderwijs gelijke kansen voor verbetering van hun verdere scholing en toekomst.' Bijzondere aandacht gaat naar actief leren en onderwijzen, gender en de overgang van kleuter- naar lager onderwijs. De operationele partners van het programma zijn het departement van Leerkrachten en Management en de Nationale Vrouwenunie op nationaal niveau, en de departementen van Onderwijs en Vorming, de instituten voor lerarenopleiding en de Provinciale Vrouwenunie op provinciaal niveau.

Kindobservatie

In april 2015 werkten de instituten voor lerarenopleiding, Karel de Grote Hogeschool en VVOB een trainingsprogramma uit rond 'procesgerichte kindobservatie' voor lectoren en nationale experts. Ze verwierven vaardigheden om via observatie kinderen te onderzoeken naar hun niveau van welbevinden en betrokkenheid en leerden hoe ze acties kunnen uitwerken en uitvoeren om deze niveaus te verhogen.

De deelnemers vonden de begrippen 'welbevinden' en 'betrokkenheid' vrij eenvoudig te begrijpen. Ze toonden een hoge interesse om deze benadering van kindobservatie in de praktijk te gebruiken en uit te testen via actieonderzoek. Om het concept te vertalen naar de Vietnamese praktijkcontext werkten het ministerie van Onderwijs en Vorming en VVOB dan ook een actieonderzoek uit. In december 2015 ging het van start. De deelnemende scholen engageerden zich voor een traject van een half jaar onderzoek en capaciteitsontwikkeling.

Overgang van kleuter- naar lager onderwijs

De ondersteuning van Katholiek Onderwijs Vlaanderen aan het programma legde de klemtoon op de ontwikkeling van modules voor leerkrachten en ouders om kinderen te ondersteunen in de overgang van de kleuterklas naar de lagere school. Op basis van een eerste ontwerp van modules organiseerden we een work-

shop met lectoren om de modules te contextualiseren. Tijdens de workshop bevestigden de deelnemers om te werken rond 'krachtige leeromgevingen' in de klas als de benadering voor de transitie. De deelnemers brachten concrete voorbeelden en ideeën aan om een krachtige leeromgeving te realiseren in de Vietnamese kleuter- en lagere scholen. Lokale praktijkvoorbeelden verrijkten de modules, die ze nadien gebruikten om de medewerkers van de bijscholing van leerkrachten te trainen. Lectoren maakten gebruik van de resultaten van de workshop om leermateriaal te ontwikkelen voor studenten uit de lerarenopleidingen voor kleuter- en lager onderwijs.

Het lerend netwerk

De inbreng van de twee belangrijkste Vlaamse partners van onze activiteiten in Vietnam droeg in 2015 bij aan de vooruitgang die onze lokale partners boekten op belangrijke aspecten van de kwaliteit van het lesgeven. Tegelijkertijd leerden de Vlaamse organisaties van de kennis en ervaring van de Vietnamese partners. Deze wederzijdse uitwisseling van expertise vormt een cruciaal onderdeel van de ontwikkeling van duurzame relaties tussen onderwijsactoren over de hele wereld. Deze ervaren immers gemeenschappelijke uitdagingen en behoeften om te komen tot kwaliteitsgerichte innovatie in de klas. Als bruggenbouwer kan VVOB deze expertise met elkaar verbinden. Zo kunnen we tot een maximaal voordeel komen voor de betrokken leerkrachten want zij dragen het meest direct bij aan de leerresultaten van alle kinderen.

Kwaliteitsvol onderwijs voor Zambia's kleuters

In 2013 nam het Zambiaanse ministerie van Onderwijs de verantwoordelijkheid op voor het kleuteronderwijs. Ervoor was enkel de private sector hierin actief met erg wisselende kwaliteit. Het Zambiaanse kleuteronderwijs staat dus figuurlijk nog in de kinderschoenen. Daarom is er een grote nood om te investeren in de opleiding van leerkrachten voor het kleuteronderwijs. De nieuwe normen voor de kwaliteit van het kleuteronderwijs zijn van toepassing voor alle betrokkenen – dus ook de privéscholen en de hogescholen.

In 2015 ondersteunde het LITLE-programma van VVOB het ministerie om een handleiding voor lectoren te ontwikkelen. Dit hielp hen om een verregaand begrip te krijgen van de vijf leergebieden van het nieuwe curriculum voor het kleuteronderwijs. De capaciteitsontwikkeling was ook gericht op de installatie van demonstratieklassen. Deze spelen een sleutelrol in het bieden van kansen aan studentleerkrachten om reële onderwijservaring op te doen. De Belgische Ontwikkelingssamenwerking financiert dit programma.

Het LITLE-programma versterkt het leren van de leerkrachten en lectoren kleuteronderwijs. Het biedt ondersteuning aan het ministerie van Onderwijs om kwaliteitsvol kleuteronderwijs aan te bieden in Zambia.

Momenteel heeft slechts één op de zeven kinderen die starten aan de lagere school, een kleuterschoolervaring. Zeker op het platteland is dit cijfer erg laag.

VVOB werkt samen met de hogescholen om hun capaciteit te ontwikkelen om kwaliteitsvolle kleuteronderwijzers op te leiden. Het programma ondersteunt ook de oprichting van demonstratiescholen die kwaliteitsvol kleuteronderwijs aanbieden. Hier kunnen de studenten leren van de praktijk van het kleuteronderwijs tijdens hun lesstage. Dit is een situatie die zelden beschikbaar is in de bestaande kleuterscholen.

113

Lectoren van 7 lerarenopleidingen voor kleuteronderwijs

Groei van een leerkracht in een demonstratieklas

De demonstratieschool van de hogescholen is een model voor kwaliteitsvol onderwijzen en leren in het kleuteronderwijs. De leerkrachten in spé kunnen er leren en oefenen in de klaspraktijk.

De demonstratieschool van *Kitwe College of Education* heeft een heel goede reputatie bij de andere hogescholen. Dit dankt ze grotendeels aan haar innovatieve en dynamische leerkracht, Phyllis Mwelwa. Het programma hielp haar bij haar ontwikkeling om tot kwaliteitsvol lesgeven en leren te komen. Dit gebeurde via uitgebreide coaching en ondersteuning rond onderwijstechnieken voor jonge kinderen en rond de interpretatie van het nieuwe curriculum. Haar klas is een kleurrijk en bedrijvig nest met een uitgebreide waaier aan kosteloos lesmateriaal. Spelenderwijs leren, de kern van de het curriculum van het kleuteronderwijs, is nu routine voor de leerkracht.

Leren door te spelen

Een belangrijke techniek die Phyllis Mwelwa stevig onder de knie heeft, is het gebruik van hoekenwerk. Ze is bedreven in de organisatie en het gebruik van hoekenwerk om haar klas te beheren en ervoor te zorgen dat alle kinderen interageren tijdens de activiteiten in de klas. De kinderen vervelen zich nooit en tijdens het spelen leren ze. Bovendien is de speeltuin bij het klaslokaal een trekpleister voor zowel ouders als kinderen. De lerares is dan ook erg trots op haar klas.

Mijn groei als een leerkracht

"In het begin ondervond ik veel hindernissen bij het lesgeven aan de kleuters", legt mevrouw Mwelwa uit. "Ik had het moeilijk om mijn leerlingen bezig en geïnteresseerd te houden. Nu ben ik trots op mijn vaardigheden. Ik heb een lange weg afgelegd. In het begin was de effectiviteit van mijn lesvoorbereidingen en de lessen zelf een uitdaging. Nu ben ik in staat om alle leergebieden te integreren in een les zonder de focus te verliezen.

Ik wist destijds niet hoe hoekenwerk op te zetten en te gebruiken. Dit veranderde helemaal na mijn deelname aan de training van het programma van VVOB. De les voorbereiden gaat nu makkelijker, ik weef de lessen beter in elkaar en het hoekenwerk is afgestemd op het thema van de les. De kinderen vermaken zich in deze hoeken: ze spelen en leren. Ik leerde ook hulpmiddelen te maken van materiaal dat voorhanden is. Ja, het lesgeven gaat makkelijker en de kwaliteit van het leren is beter in mijn klas. Ik ben zo blij en de kinderen ook", concludeert mevrouw Mwelwa.

545

Studentleerkrachten
kleuteronderwijs

285

Leerkrachten en schoolhoofden

140.000

Kinderen die naar het eerste leerjaar
gaan met een ervaring in het
kleuteronderwijs

2014

15%

2015

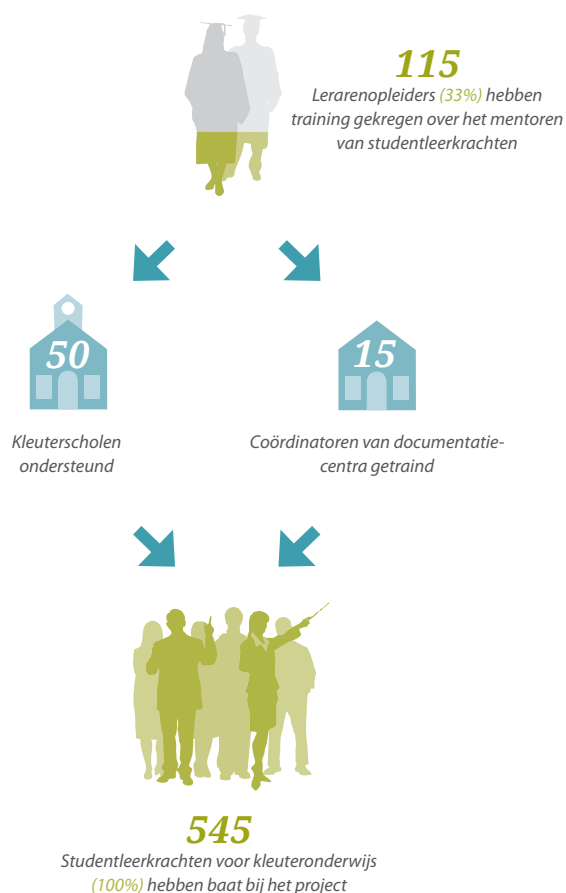
23%

“De gestandaardiseerde instrumenten zullen de lesstage verregaand verbeteren.”

Lector Fakeya Ngwenya geeft een training rond mentorschap

Een goede mentor verhoogt de kwaliteit van de lesstage in Zambia

De lesstage is een erg belangrijke component van de kwaliteit van de opleiding van leerkrachten. In Zambia is er echter nog geen systeem om studenten kleuteronderwijs tijdens hun stage te begeleiden. De lectoren kunnen de studenten niet altijd kwaliteitsvol ondersteunen tijdens hun stage. Daarom is een training rond mentorschap opgezet. Deze zullen we achtereenvolgens doorgeven van de lectoren naar de staf van het onderwijsministerie op het districts niveau en van hen naar de leerkrachten van de scholen waar de stages plaatsvinden. Deze trainingen rond stagebegeleiding zijn cruciaal om het maximum uit het leren van de studentleerkrachten te halen.

Het programma rond mentorschap van VVOB in Zambia startte midden 2015 en loopt tot eind 2016. Het versterkt de kwaliteit van de lesstage die de studenten kleuteronderwijs lopen, en van hun begeleiding bij deze leerervaring. Dit gebeurt in vijf instituten voor lerarenopleiding. De directe doelgroepen zijn de lerarenopleiders kleuteronderwijs, de leerkrachten van de demonstratiekleuterklassen verbonden aan de hogescholen, het management van de hogescholen, de leerkrachten van de stagescholen en het departement Lerarenopleiding van het ministerie van Onderwijs. De *ELMA Foundation* en de Belgische Ontwikkelings-samenwerking financieren dit programma.

Vaardigheden en attitudes van een mentor

Een sleutelinterventie is om de lectoren bewust te maken van de vaardigheden die nodig zijn om een goede mentor te zijn. Het programma organiseerde een reeks trainingsactiviteiten voor lectoren rond de stagebegeleiding van studenten kleuteronderwijs. De opleiding opende de ogen van de lector Sanford Kalito: "Ik heb veel geleerd. Vooral de modellen van mentorschap vond ik erg interessant. Ik realiseer me nu dat mentor zijn geen makkelijke taak is. Het vereist specifieke attitudes en vaardigheden. De training was dan ook heel nuttig. Ze gaf een beter begrip van de kansen op professionele groei van zowel de mentor als de student."

Instrumenten ontwikkelen

Het programma werkt samen met de instituten voor lerarenopleiding en het ministerie van Onderwijs aan algemene instrumenten voor de lesstage en ook aan specifieke hulpmiddelen om in te zetten voor het mentorschap tijdens de stage. Zo ontwikkelden we reeds een grote waaier aan ondersteunende media, van instrumenten om studenten te beoordelen tot adviserende docu-

menten die richting geven. De lectoren waren er erg op gebrand om er meteen mee aan de slag te gaan. Lector Fakeya Ngwenya was betrokken bij het ontwerpen van de instrumenten. "De gestandaardiseerde instrumenten zullen de lesstage verregaand verbeteren", vertelde zij. "Ik kijk er dan ook naar uit om ze te gebruiken."

Scholen voor lesstages

Het ministerie van Onderwijs was van bij het begin betrokken bij het organiseren van de trainingsactiviteiten rond mentorschap en bij het ontwerpen van de ondersteunende instrumenten. De instituten voor lerarenopleiding sturen de mentorschapstraining en rollen ze uit naar de lokale structuren van het ministerie.

Ze leiden de coördinatoren van de documentatiecentra van de districten op tot mentorschapstrainers. Zij zullen op hun beurt de training en de instrumenten aanpassen aan de lokale noden en ze dan doorgeven aan de leerkrachten van de stagescholen die het best geplaatst zijn om de leerervaring van de stagestudent te versterken.

Meneer Ben Mtambudzi, directeur van 'Masvingo Teachers' College'

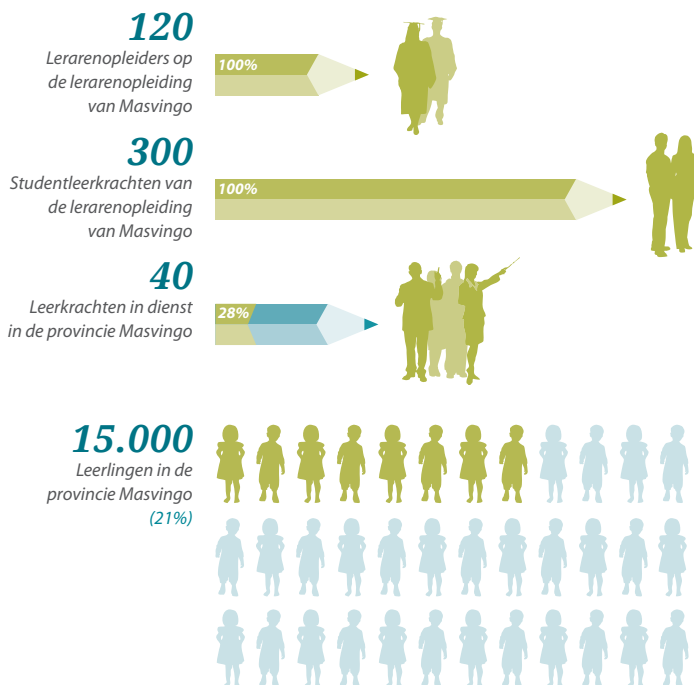
“We hebben onszelf op de kaart gezet als hogeschool door als eerste een procesgericht kindvolgsysteem te lanceren.”

Een stap richting inclusief onderwijs in Zimbabwe

Het opvolgen en documenteren van de ontwikkeling van leerlingen is niet nieuw in het Zimbabweaanse onderwijs. Dit bewijzen de vele documenten en notitieboeken die leerkrachten hiervoor gebruiken. Terwijl kleuterleerkrachten zeer goed zijn in het actueel houden van al deze ‘bewijsstukken’, slagen slechts weinige erin de echte onderwijsbehoeften van kinderen te identificeren. *Masvingo Teachers' College*

maakte deze vaststelling en stelde de praktijk in vraag. De lectoren van deze lerarenopleiding hadden als eerste interesse om gedurende drie jaar te werken rond het thema ‘*vroege detectie van onderwijsbehoeften*’. Samen met VVOB startten ze een traject waarin ze een instrument ontwikkelden dat leerkrachten helpt onderwijsbehoeften van kinderen op te sporen.

De doelstelling van het programma *Teachers for Inclusive Early Education* in Zimbabwe is dat kleuterleerkrachten en hun schoolhoofden alle kinderen gelijke kansen bieden op succes in hun schoolloopbaan en verdere toekomst. VVOB ondersteunt de ontwikkeling van technische en functionele capaciteiten van alle betrokken actoren: het ministerie van Hoger en Tertiair onderwijs, Wetenschap en Technologie; het ministerie van Lager en Secundair Onderwijs, het departement van Lerarenopleiding aan de Universiteit van Zimbabwe; en de instituten voor lerarenopleiding.

Het voorbereidend werk

VVOB startte het traject met een uitwisseling tussen *Masvingo Teachers' College* en de hogeschool VIVES. Zo kregen de lectoren van de kleuteropleiding binnen de lerarenopleiding van Masvingo goede voorbeelden van kindvolgsystemen te zien. Na deze uitwisseling startten de lectoren van Masvingo met een onderzoek naar de noden om tot een degelijk en bruikbaar kindvolgsysteem te komen. Die info bezorgden ze aan VIVES. Zij gingen hiermee aan de slag om een trainingspakket te ontwikkelen, in samenspraak met VVOB. Daarmee was de voorbereiding rond. Klaar voor de actie.

Het zaaien

In 2015 kwam VIVES tweemaal naar Zimbabwe om een training te begeleiden voor de lectoren van Masvingo. De klemtoon van de trainingsactiviteiten lag op het versterken van hun vaardigheden voor, achtergrond in en kennis over het ontwikkelen van kindvolgsystemen. Na de training zorgde het VVOB-team voor verdere opvolging en ondersteuning. Het eerste procesgerichte kindvolgsysteem in Zimbabwe is hierdoor een feit.

Kleuterleerkrachten testten het instrument en gaven feedback. "Met dit instrument kunnen we individuele leerlingen diepgaand leren kennen. Leerkrachten zijn in staat om leerlingen op

te sporen die ondersteuning nodig hebben, om eenvoudig een overzicht te krijgen over de ontwikkeling van kinderen en om geschikt tussen te komen wanneer ontwikkeling bij bepaalde kinderen dreigt stil te vallen. Het instrument vervolmaakt het lesgeven", aldus een leerkracht van *Victoria Government School*.

De oogst

Het *Masvingo Teachers' College* was de eerste om een procesgericht kindvolgsysteem te lanceren. "We hebben onszelf op de kaart gezet als de eerste hogeschool met een dergelijk instrument. Wetende dat onderwijs vandaag alle kinderen moet helpen ontwikkelen, zullen onze studenten precies daartoe in staat zijn", glundert meneer Mutambudzi, directeur van de hogeschool, tijdens de officiële lancering van het kindvolgsysteem.

In navolging van dit succes vroegen reeds twee andere hogescholen ondersteuning van *Masvingo Teachers' College* bij het integreren van het procesgerichte kindvolgsysteem in hun lerarenopleiding. Het ministerie van Lager en Secundair Onderwijs, dat onlangs zijn curriculum vernieuwde, heeft aangegeven geïnteresseerd te zijn in het instrument. Deze innovatie is een eerste stap richting inclusief onderwijs in Zimbabwe.

Stagiaires Sanne en Laura met een kleuterleerkracht van de demonstratieschool van 'Kitwe College of Education' in Zambia

Vlaamse studenten op Zuidstage: wereldverbeteraars?

Het stageprogramma van VVOB biedt jaarlijks de kans aan een veertigtal studenten van Vlaamse onderwijsinstellingen om een stage te doen in het Zuiden bij één van de VVOB-programma's of bij één van onze partnerinstellingen. De studenten komen grotendeels uit de lerarenopleiding kleuter-, lager en secundair onderwijs, of een andere pedagogische richting. VVOB zet sterk in op een degelijke voorbereiding en langetermijneffect van de stages. Naast de meerwaarde voor het gastland en voor de student zelf hechten we veel belang aan de sensibilisering van de achterban. Zo kunnen studenten een meerwaarde betekenen voor de ontwikkelingssamenwerking in Noord én Zuid.

Meerwaarde in het Zuiden

De stageplaatsen voor Vlaamse studenten die VVOB aanbiedt in het Zuiden, komen tot stand in samenwerking met onze lokale partners. We menen dat studenten vanuit hun beperkte ervaring toch een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkelingssamenwerking wanneer ze een afgebakende opdracht uitvoeren in een bestaand ontwikkelingsprogramma en ze hierin goed begeleid worden ter plaatse. Zo gingen Sanne en Laura, twee studenten kleuteronderwijs van de Arteveldehogeschool, niet zomaar lesgeven op een school in Kitwe, Zambia. De filmpjes die ze maakten van de klaspraktijken, worden nu door de lokale leerkrachten als didactisch materiaal verspreid naar andere leerkrachten in Zambia die deelnemen aan bijscholing van VVOB. Ook door samen te

werken met studenten van een lokale lerarenopleiding konden de Vlaamse studenten hun resultaten verduurzamen.

Meerwaarde in Vlaanderen

Stages van Vlaamse studenten in het Zuiden hebben ook een effect in Vlaanderen. Studenten die terugkeren, hebben waardevolle internationale competenties opgedaan, wat de internationalisering van ons hoger onderwijs ten goede komt. Een bevraging bij teruggekeerde studenten leerde ons dat ze positiever staan tegenover diversiteit dan vóór hun stage en dat ze meer aandacht hebben voor gelijke onderwijskansen in Vlaanderen. Tot slot vragen we studenten om een draagvlakverbredende activiteit uit te voeren om het publiek te informeren rond ontwikkelingsthema's en rond kansen en uitdagingen in het onderwijs elders in de wereld. Op deze manier proberen we in Vlaanderen het maatschappelijk draagvlak voor een meer solidaire samenleving te vergroten. Zo maakte Michelle, een student communicatiemanagement van de AP Hogeschool een filmpje met interviews over Zuid-Afrika waarmee ze achteraf naar Vlaamse scholen trok om de vooroordelen van kinderen te proberen ontkrachten. Kevin en Steffie, twee studenten lager onderwijs van Odisee Hogeschool brachten een uitwisseling tot stand tussen een klas in Cambodja en een klas in Vlaanderen, via de blogpagina 'de wereld in mijn klas'. Ellen van Opleidings- en Onderwijswetenschappen aan UAntwerpen had tijdens haar stage in Zambia een column in Het Belang van Limburg.

**Low cost
teaching materials**
for language development

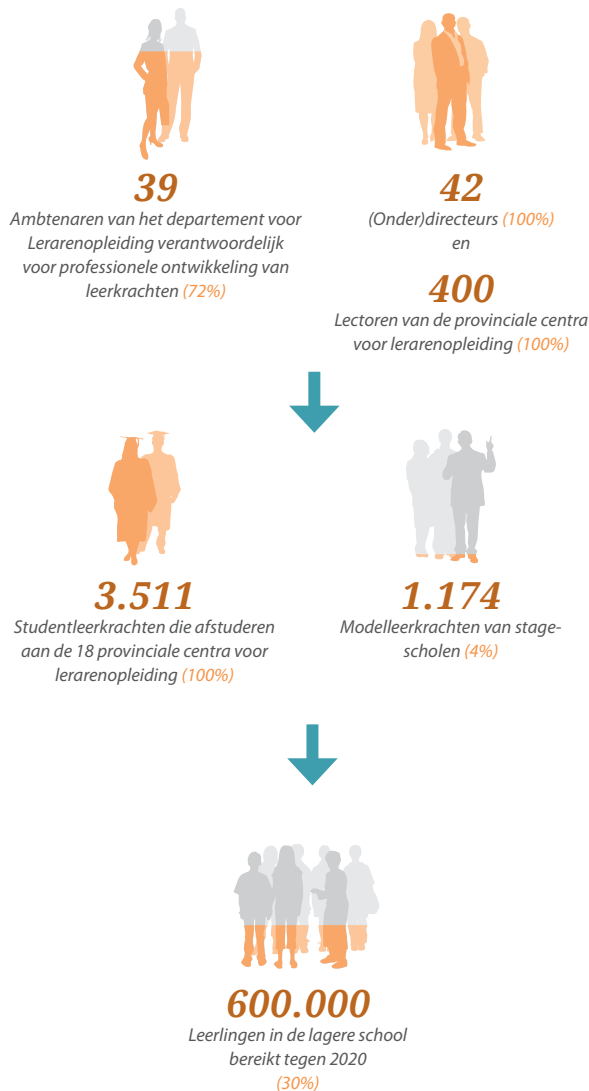

**Lager
onderwijs**

Een studentleerkracht geeft een wiskundeles tijdens zijn praktijkstage

Versterking van de lesstage van leerkrachten in opleiding in Cambodja

Studenten van de opleiding tot leerkracht basisonderwijs hebben 14 weken lesstage tijdens hun trainingsprogramma van twee jaar. Het doel van de stage is om in een echt klaslokaal te oefenen wat ze geleerd hebben en om wat ze gaandeweg oppikken te gebruiken om hun eigen lesmethodes verder te ontwikkelen.

Lerarenopleiders en modelleerkrachten basisonderwijs spelen een essentiële rol in de begeleiding van deze studenten tijdens de stage. In 2014 wezen interviews en observaties op de lerarenopleidingen basisonderwijs uit dat lerarenopleiders en leerkrachten het moeilijk vinden om op de juiste manier feedback te geven aan de studenten. Bovendien ondervinden zij moeilijkheden bij het geven van wiskunde en wetenschappen. Daarom richt het VVOB-programma in Cambodja zich op het verbeteren van de feedbackvaardigheden van deze mentoren en op het versterken van het wiskunde- en wetenschapsonderwijs.

In 2014 startten het Cambodjaanse ministerie van Onderwijs, Jeugd en Sport en VVOB met een driejarig programma rond de opleiding van de leerkrachten lager onderwijs. Dit programma is gericht op het ontwikkelen van de initiële lerarenopleiding voor wetenschappen en wiskunde. Het versterkt ook de provinciale instituten voor lerarenopleiding en de praktijkscholen die eraan zijn verbonden. Tot slot ondersteunt het het departement voor Lerarenopleiding bij het waarborgen van de kwaliteit van het lesgeven.

Learning-by-design'-aanpak

Zowel voor het verbeteren van de praktijkstage als voor het verbeteren van wiskunde- en wetenschapsonderwijs op de 18 lerarenopleidingen werkt VVOB met kernteams. Zij gebruiken de *learning-by-design*-aanpak, wat betekent dat de leden gezamenlijk werken aan hun capaciteitsopbouw en het ontwikkelen van lesmateriaal om anderen te trainen. Zo ontwikkelde het kernteam voor praktijkstages een handboek over hoe constructieve feedback te geven en reviseerden ze het reglement van het ministerie rond praktijkstages. Ze verwerkten de standaardcompetenties voor leerkrachten basisonderwijs erin en verbeterden de beoordelingsformulieren.

Het kernteam trainde alle 650 medewerkers van alle 18 instituten voor lerarenopleiding en 1.170 leerkrachten voor het basisonderwijs in feedbackvaardigheden en in het nieuwe stagereglement. De kernteams voor wetenschappen en wiskunde leidden 76 wiskunde- en 52 wetenschapslerarenopleiders op.

Naar een betere lesstage

Gezamenlijke opvolgbezoeken van het ministerie en VVOB laten verbeteringen zien in de kwaliteit van de feedback. Mentoren gebruiken de geïntroduceerde zes stappen voor een goede feedbacksessie. Dit begint met het creëren van een goede sfeer voor dialoog, gevolgd door het creëren van ruimte voor reflectie van de studenten op hun eigen les, feedback van de mentor, discussie over mogelijke verbeteringen, en de afronding met ruimte voor vragen en het maken van een vervolgspraak.

Na de trainingen wiskunde en wetenschappen hebben de lerarenopleiders onlangs aangetoond hun vakdidactische kennis te hebben verbeterd. Daardoor zullen studenten beter in staat zijn om op een interactieve manier les te geven in deze vakken, waarbij ze gebruikmaken van leermiddelen tijdens hun praktijkstage en in hun toekomstige school.

Optimisme voor de toekomst

De handleidingen voor de praktijkstage, wiskunde en wetenschappen, en de herziene richtlijnen voor de lesstage zijn officieel erkend door het ministerie van Onderwijs, Jeugd en Sport. De managers van de lerarenopleidingen ondersteunen de veranderingen. We nemen nu al verbetering waar in de feedbackvaardigheden en in de wiskunde- en wetenschapslessen.

Momenteel worden de modelleerkrachten basisonderwijs van de stagescholen ook getraind in wiskunde en wetenschappen. Zo kunnen ze hun studenten beter ondersteunen en kunnen ze ook in hun eigen lessen toepassen wat ze geleerd hebben.

Er zijn dus redenen voor optimisme dat de impact van het programma na afloop zal blijven, zodat de Cambodjaanse kinderen op een zinvolle en interactieve manier onderwijs krijgen door studentleerkrachten en leerkrachten.

“De pedagogische trainingsactiviteiten van het project hebben mijn competenties als leerkracht ontwikkeld.”

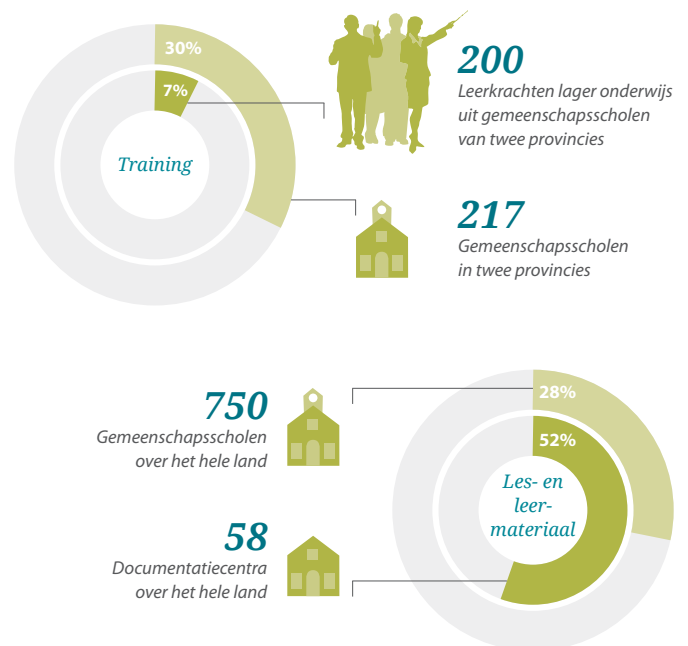
Leerkracht Andrew Chinyama tijdens de les huishoudkunde

Ervoor zorgen dat kwetsbare kinderen in Zambia ook leren

Het ECSITE-project rondde met succes haar activiteiten af eind 2015. Het richtte zich op de scholen die voor en door de respectieve lokale gemeenschappen zijn opgericht. De leerkrachten in deze gemeenschapsscholen zijn grotendeels niet-gekwalificeerde vrijwilligers uit de eigen gemeenschap. Via training van leerkrachten, schoolleiders en de gemeen-

schap verbeterde het project de kwaliteit van het onderwijs in deze scholen. Daarnaast zorgde het voor les- en leermateriaal. Ten slotte lobbyde ECSITE bij het onderwijsministerie om middelen en opgeleide leerkrachten toe te wijzen aan gemeenschapsscholen.

Gemeenschapsscholen zijn in Zambia grotendeels opgericht door hun respectieve lokale gemeenschap om tegemoet te komen aan de basisbehoeften aan onderwijs voor de vele kwetsbare kinderen die niet in het formele onderwijs zitten. Een gemeenschapsschool heeft meestal een erg beperkte infrastructuur en heel weinig les- en leermateriaal. Het doel van het ECSITE-project was om de kwaliteit van het onderwijs in deze scholen te verbeteren. VVOB voerde het uit samen met *Zambia Open Community Schools* en het ministerie van Onderwijs in zes districten in twee provincies van Zambia. Het liep van 2013 tot 2015 met als voornaamste directe doelgroep de leerkrachten en ouders betrokken bij een 250-tal gemeenschapsscholen. De Europese Unie en de Belgische Ontwikkelingssamenwerking maakten dit project mogelijk in cofinanciering. Het kreeg een positieve eindevaluatie van de Europese Unie.

Onderwijskwaliteit verhogen

Via het ECSITE-project namen de leerkrachten die aan het hoofd staan van de gemeenschapsscholen, deel aan een cursus over actief onderwijzen en leren. De opgedane kennis gaven zij op hun beurt door aan de collega's in hun school. Het project versterkte de vrijwillige leerkrachten ook met vaardigheden rond lesmethoden, lesplanning en klasbeheer. Het ondersteunde ook sommige leerkrachten in het behalen van de benodigde kwalificaties om te kunnen starten met een opleiding aan een instituut voor leraarenopleiding.

Andrew Chinyama is leerkracht in de *Charles Lwanga Community School*. Hij heeft nu meer vertrouwen in zijn vermogen voor de klas te staan. "Ik gaf al 16 jaar les zonder enige relevante training. Dus miste ik enkele vaardigheden. De pedagogische trainingsactiviteiten van het project hebben mijn competenties als leerkracht ontwikkeld. Ze versterkten ook mijn begrip van de veranderingen in het onderwijs in Zambia."

Les- en leermateriaal

Het project rustte ook de lokale documentatiecentra van het ministerie van Onderwijs beter uit. Zo kregen ze onder andere computers, printers, kopieerapparaten, lamineersystemen en boeken. De leerkrachten van de gemeenschapsscholen gebruiken deze uitrusting heel intensief aangezien ze zelf niet beschikken over lesmateriaal en ondersteunende instrumenten. Daarnaast ver-

deelde ECSITE les- en leermateriaal direct naar de scholen. Een leerling van het zesde leerjaar van de *Kamisamba Community School* is erg opgetogen: "Ik ben zo blij met deze boeken. Ze helpen me om beter te leren. Ik kijk er nu naar uit om naar school te gaan."

Betrokkenheid van de lokale gemeenschap

Het project leidde ouders en de gemeenschap op om hun gemeenschapsschool te ondersteunen en te beheren via activiteiten die inkomsten genereren. Dit maakte ouders meer bewust van de uitdagingen voor hun school en ze kwamen samen om tot creatieve oplossingen te komen. Zo voerden enkele scholen succesvolle onderhandelingen met de plaatselijke onderwijsautoriteiten om hen te voorzien van opgeleide leerkrachten en meer middelen. Een ander voorbeeld is dat het oudercomité van een school een huis bouwde voor de leerkracht die door de overheid was opgeleid. Zo kan deze bij de school komen wonen.

De ouderverenigingen zijn de hoeksteen van de gemeenschapsscholen. Via voorlichtingsbijeenkomsten en radioprogramma's bracht het project hen meer besef van het belang van onderwijs, zeker voor meisjes en kinderen met een beperking. Een mooi voorbeeld is dat het oudercomité van de *Handbar Kapotwe Community School* nadien een leerkracht in opleiding aanmoedigde om een klas te starten voor kinderen met speciale noden.

Olga Lekitlane, Norman Proctor en Anna-Marié Jonker

“Nu durven we kritischer te werken. We beseffen dat onze ondersteuning van scholen niet enkel in één richting werkt.”

Een onderzoek naar Moli in Zuid-Afrika

Heb jij Moli al gezien? Je kan haar tegenkomen op stoffige wegen in afgelegen gebieden. Ze is kleurrijk, sterk en vastberaden. Moli is een mobiele bibliotheek (*Mobile Library* in het Engels).

Sinds 2007 zijn tien mobiele bibliotheken geschonken aan het departement Onderwijs van provincie Free State als alfabetiseringsproject. In 2012 vroeg het departement om een studie naar de impact van de mobiele bibliotheken op scholen, leerkrachten en leerlingen.

Via deze impactstudie versterkte VVOB de monitorings- en evaluatievaardigheden van 13 begeleiders van de nascholingscentra voor de professionalisering van leerkrachten. Als methodologie kozen we voor actieonderzoek. Bij actieonderzoek bestuderen onderzoekers hoe ze hun eigen praktijk kunnen verbeteren. Medewerkers van de nascholingscentra en onderwijzers reflecteerden over hoe men de mobiele bibliotheken effectiever kan zetten. De potentiële verbeterpunten toetsten ze meteen aan de realiteit.

Het VVOB-programma in Zuid-Afrika versterkt de rekenkundige vaardigheden van leerlingen in het lager onderwijs. Samen met het departement Lager Onderwijs en de *Council of Educators* werken we aan de professionalisering van leerkrachten en schoolleiders. In de provincie Free State werken we ook aan schoolleiderschap, rekenonderwijs en monitoring en evaluatie.

Een reflectieve houding

“Nu durven we kritischer te werken. We beseffen dat onze ondersteuning van scholen niet enkel in één richting werkt”, zegt Anna-Marié Jonker, die als begeleider bij een van de nascholingscentra werkt. Volgens hun actieplan moeten nascholingscentra rurale scholen voorzien van didactisch materiaal, bijvoorbeeld via mobiele bibliotheken. Wat niet in dat actieplan staat, is onderzoek naar het effect van hun inspanningen op de onderwijzers en leerlingen. Via het actieonderzoek realiseerden ze zich dat zo’n reflectieve houding leidt tot een betere dienstverlening en meer resultaten.

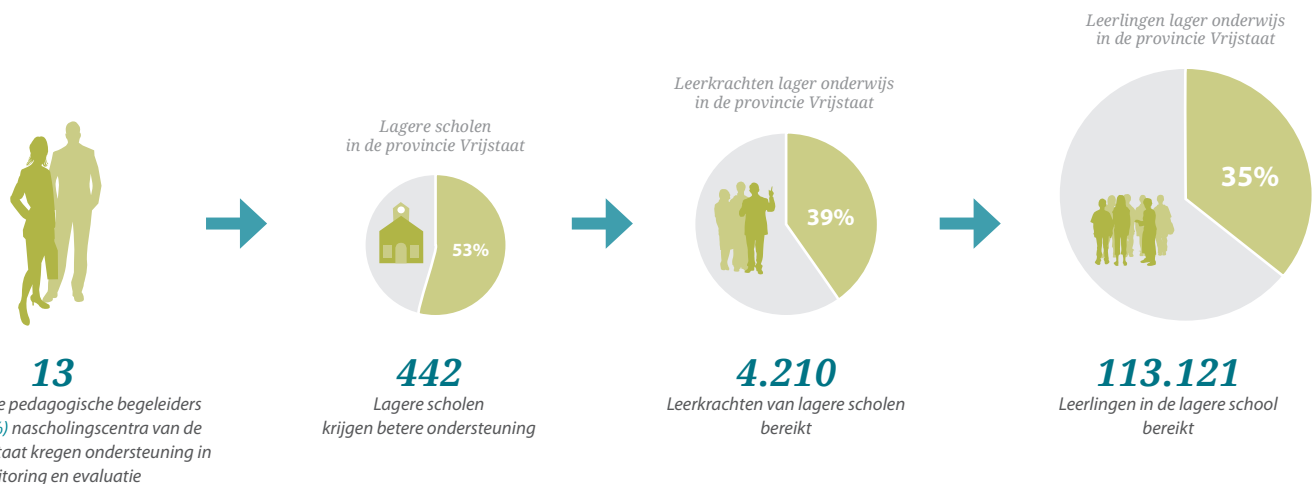
Veranderingen in onze werkcultuur

Een gevolg van deze reflectieve houding is de manier waarop de medewerkers van de nascholingcentra met leerkrachten samenwerken. Leerkrachten stonden eerst sceptisch tegenover het onderzoek, zeker als het over klasobservaties ging. Dankzij het actieonderzoekstraject is de samenwerking tussen de leerkrachten en de begeleiders verbeterd en is het wederzijdse vertrouwen

gegroeid. De begeleiders mogen nu ook met leerlingen praten en lessen observeren. Dit is een belangrijke verandering in hun werkcultuur.

Kennismaken met de academische wereld

Enkele medewerkers van de nascholingscentra presenteerden hun onderzoekservaring tijdens een conferentie van de *South African Education Research Association* in oktober aan de universiteit van Free State. Dit is de grootste onderzoekskonferentie voor onderwijs in Zuid-Afrika, waaraan dan ook alle instellingen voor hoger onderwijs deelnemen. Deze conferentie gaf de medewerkers de kans om een brug te slaan naar de academische wereld. Deze omgeving verschilt erg van hun dagdagelijkse werkomgeving en verruimde hun blik. Olga Lekitlane werkt ook bij een van de nascholingscentra en benadrukt dit: “We ontdekten dat we dingen kunnen waarvan we ons niet bewust waren. We beseffen niet dat wij ook een rol spelen in nationaal onderzoek naar de verbetering van de onderwijskwaliteit.”

“Ik moest mezelf in de leerkrachten verplaatsen om hun hindernissen, hun angsten, hun frustraties en hun hoop te begrijpen.”

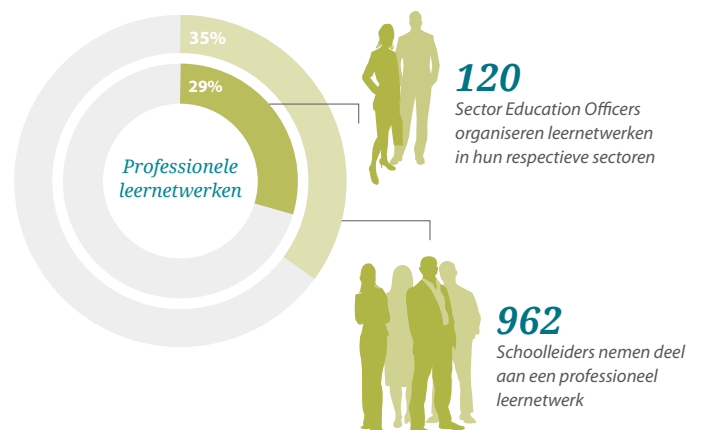
Cecile Ntakirutima, Sector Education Officer in Gataraga

Professionele leernetwerken voor Rwandese schooldirecteurs

VVOB bouwt sinds 2014 samen met de *Rwanda Education Board* aan goed geleide professionele leernetwerken voor schooldirecteurs. Het doel is dat ze elkaars kennis en ervaring delen en zo van en met elkaar leren. 30 *Sector Education Officers*, die elk één sector per district vertegenwoordigen, hebben in 2014 al een serie van vier workshops gevolgd over hoe ze in hun sector dit soort netwerk van schooldirecteurs

kunnen opzetten en coachen. In 2015 ondersteunde het programma nog eens drie sectoren per district. Dit bracht het totaal van deze leernetwerken op 120. Als onderdeel van de training zijn er bezoeken aan de netwerken om op te volgen en te evalueren. Dit laat toe feedback te geven aan de *Sector Education Officers* over hun coachend leiderschap.

Het programma *Learning Outcomes in Primary Education* (2014-2016) concentreert zich op de kwaliteit van het onderwijs en wil, door middel van een uitgebreide veelzijdige aanpak, de leerresultaten verbeteren in het basisonderwijs in Rwanda. Het richt zich op effectieve schoolleiderschap en de professionele ontwikkeling van schooldirecteurs en de lerarenopleiders van de initiële opleiding. Dit programma wordt gefinancierd door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking.

Effectief schoolleiderschap

Het idee dat we professionele leernetwerken goed moeten leiden, komt vanuit de wetenschap dat het simpelweg bij elkaar brengen van professionals geen enkele garantie biedt op groei en ontwikkeling. De netwerken moeten aan een aantal voorwaarden voldoen om een goed leerklimaat te realiseren. Dit is dan ook de belangrijkste taak voor de leider van het netwerk.

De capaciteitsontwikkeling richt zich op de standaarden voor effectief schoolleiderschap, zoals de *Rwanda Education Board* ze ontwikkelde met steun van VVOB. Binnen dit raamwerk is het scheppen van vertrouwen een intrinsiek onderdeel van elk van de kernstrategieën en is ook een essentieel deel van de acties om deze strategieën te ondersteunen.

Sleutelvoorwaarden voor succes

Cecile Ntakirutimana is een *Sector Education Officer* die getraind is door de VVOB en de *Rwanda Education Board*. Zij deelde haar ervaringen over het werken in Gataraga, district Musanze, Northern Province. Mevrouw Ntakirutimana herinnert zich dat ze in het begin geen enkele steun kreeg: "Ik moest mezelf in de leerkrachten verplaatsen om hun hindernissen, hun angsten, hun frustraties en hun hoop te begrijpen." Het samenbrengen van verschillende schooldirecteuren om een gemeenschappelijke basis te vinden wekte veel weerstand op.

De vier workshops die VVOB organiseerde rond professionele leernetwerken, hielpen haar bij het verwerven van nieuwe vaardigheden en inzichten in de standaarden van schoolleiderschap en de sleutelvoorwaarden voor succes. "Deze sleutelvoorwaarden gaan over doel en focus, relaties opbouwen, bevorderen van een goede samenwerking, versterken van effectief leiderschap en stimuleren van verantwoordelijkheid", legt mevrouw Ntakirutimana uit.

Kansen voor de toekomst

Ze meent dat het model van de professionele leernetwerken de schooldirecteuren helpt hun zwakheden en beperkingen te identificeren en te erkennen door hun collega's te ontmoeten en van elkaar te leren. Ze is erg onder de indruk van hoe deze netwerken een krachtig instrument kunnen zijn om schooldirecteuren te helpen bij het ontwikkelen van oplossingen voor hun problemen: "Doordat we kijken vanuit de collectieve wijsheid en de gedeelde ervaring van schooldirecteuren, doen we nieuwe perspectieven op over kwesties als schoolvoedselprogramma's, sport op school, voortijdig schoolverlaten, schoolprestaties en ouderbetrokkenheid. De *Sector Education Officers* kunnen hierbij een katalysator zijn. Dus moedig ik mijn collega's steeds aan om deze workshops en andere activiteiten massaal bij te wonen. Ik hoop dat er meer trainingsactiviteiten en schoolbezoeken komen om de deelnemers verder te helpen de theorie beter te begrijpen."

Schoolhoofden in een professioneel leernetwerk in de sector Kigabiro, District Rwamagana

Innovatie voor het onderwijs in Rwanda

In Rwanda was er tot 2015 een project rond het coachen van schoolleiderschap om tot betere leerresultaten te komen. Doel was om te tonen hoe het verbeteren van de leiderschapscompetenties van de schooldirecteur een positieve impact heeft op de leeruitkomsten van de leerlingen. VVOB implementeerde dit project via een beurs van de Britse Ontwikkelingssamenwerking (DFID) als deel van het fonds 'Innovatie voor Onderwijs'. Het was een kans om nieuwe ideeën te testen ter verbetering van de kwaliteit van het onderwijs in Rwanda.

Projectresultaten

In het project leerden we dat schoolhoofden een cruciale rol spelen in de leeromgeving van de school. Zij kunnen bijdragen aan de condities waarin effectief leren in de klas kan plaatsvinden. Er is een klemtoon nodig op die competenties van schoolhoofden die het lesgeven en leren ondersteunen. We leerden ook dat een strikte focus op het individuele leren van schoolhoofden een uitdaging is. Dit kan men best complementeren met meer leren in groep en omgaan met gedeelde professionele problemen.

Het project bood een gestructureerde omgeving aan voor *Sector Education Officers* en schoolhoofden om elkaar te ontmoeten en uit te wisselen rond professionele kwesties. Deze bijeenkomsten van actoren op het gedecentraliseerde niveau zou anders niet plaatsvinden. De voordelen van het creëren van dit mechanisme overstijgen daarom het coachen van schoolhoofden.

Lerarenopleiders uit België en het Zuiden in dialoog over gelijke onderwijskansen

Het VVOB-programma rond gelijke onderwijskansen bouwt aan een dialoog tussen lerarenopleiders in Vlaanderen en in de VVOB-partnerlanden - voor kleuter-, lager en secundair onderwijs. In 2015 organiseerden we vier seminars voor Vlaamse lerarenopleiders. Thema's waren: toelatingsproeven voor de lerarenopleiding, onderwijs in de stad en op het platteland, gender en schoolleiderschap, en interculturele pedagogie. Onderwijsspecialisten uit Cambodja, Zimbabwe, Rwanda en Ecuador getuigden over inspirerende praktijken. Tijdens de seminars reflecteerden we vanuit de gepresenteerde voorbeelden over gelijke onderwijskansen in Vlaanderen.

Interculturele pedagogie, een leerrijke uitwisseling tussen Ecuador en België

In december brachten Ángel Japón en Marcelo Quishpe van de Universiteit van Cuenca een leerbezoek aan België. Beide professoren hebben een expertise in interculturele pedagogie en volgen elk vanuit hun vakgebied, respectievelijk pedagogie en geschiedkunde, de ontwikkelingen omtrent diversiteit in Ecuador. Ze ontmoetten leerkrachten in opleiding, lerarenopleiders, pedagogisch begeleiders en schoolleiders tijdens workshops en seminars. Ze bezochten ook drie lagere scholen in Brussel, Gent en Minderhout, waar ze spraken met leerkrachten en directies. Al snel werd duidelijk dat, hoewel de diversiteitscontexten in beide landen heel verschillend zijn, de mechanismen om met diversiteit om te gaan erg op elkaar lijken. Beide landen hebben te kampen met uitsluiting van bepaalde bevolkingsgroepen uit de maatschappij. Beide landen zoeken naar manieren om op een positieve manier om te gaan met diversiteit in het onderwijs.

Ángel Japón en Marcelo Quishpe van de Universiteit van Cuenca (Ecuador) in school Scharrel in Minderhout tijdens hun leerbezoek in België

Secundair technisch en beroepsonderwijs

Strategische plannen zetten landbouwscholen op koers in de DR Congo

30

Inspecteurs van drie onderwijsprovincies
betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering
van de strategische plannen

9

Pilootscholen in drie onderwijsprovincies
hebben een strategisch plan

9

Schoolleiders van
de pilootscholen uit drie
onderwijsprovincies bereikt

2.250

Leerlingen van de negen pilootscholen
uit drie onderwijsprovincies bereikt

In de DR Congo ondersteunt VVOB het engagement van het ministerie van Onderwijs om het technisch en beroepsonderwijs te verbeteren, meer specifiek het landbouwonderwijs. Een van de activiteiten in 2015 was het ontwikkelen van strategische plannen in negen pilootscholen. VVOB werkte hierbij samen met de inspectiediensten. Tegen het einde van het jaar hadden alle pilootscholen een strategisch plan met een langetermijnvisie. De uitvoering ervan start in 2016.

Het VVOB-programma in de DR Congo ondersteunt de ontwikkeling van het landbouwonderwijs. Het doel is bij te dragen tot de opbouw van een technisch onderwijs dat adequaat reageert op de behoeften van de arbeidsmarkt en van de samenleving. De directe begunstigen van het programma zijn de inspectiediensten. Een sterkere inspectie is beter gewapend om schoolleiders en leerkrachten te ondersteunen en te begeleiden tot betere prestaties. De Belgische ontwikkelingssamenwerking ondersteunt dit programma. Het loopt van 2014 tot 2016. We werken gericht in drie provincies en ondersteunen ook het nationale niveau via de betrokken departementen van het ministerie van Onderwijs.

Ontwikkeling van de inspectiediensten ontwikkelt de scholen

Het team van het VVOB-programma begon met het ontwikkelen van de capaciteit van de inspectiediensten. Het onderliggende doel van de interventie is dat inspectiediensten evolueren van een controlerende dienst naar een dienst die de scholen ondersteunt en begeleidt. Het programma organiseerde de vorming van inspecteurs in die zin. Ook introduceerden ze innovatieve methodes om het systeem van kwaliteitscontrole te verbeteren, zoals meer actieve en participatieve leermethodes die de kwaliteit van het onderwijs verhogen.

Een strategisch plan als gids voor de ontwikkeling van de school

Om de prestatie van hun school te verhogen moeten ze veel beslissingen nemen rond het beheer van de school en hun pedagogische missie. In het geval van landbouwscholen, die vaak goederen en diensten aanbieden, moeten ze hierbij ook rekening houden met de economische context van de school. Dit is precies wat een strategisch plan reflecteert. Het biedt de gelegenheid om te dromen, om een duidelijke visie te ontwikkelen en een koers uit te stippelen naar ontwikkeling. De inspectiediensten hielpen

de scholen om de domeinen te identificeren waaraan ze kunnen werken, en ondersteunden hen om een leidraad voor de verandingsprocessen in een strategisch plan te zetten.

Een sterke school dankzij goed beheer

De land- en tuinbouwschool van Kisantu is een goed voorbeeld van een school met een inspirerend strategisch plan. Van zodra de school het plan af had en duidelijk engagement toonde om het uit te voeren, openden zich deuren naar nieuwe samenwerkingsverbanden. De school is al goed op weg omdat het beheerscomité van de school reeds diverse productie-eenheden beheert met participatie van de leerlingen. De inspectiediensten ondersteunen deze school rond didactische aspecten. Zo organiseren ze vorming om de pedagogische competenties van de leerkrachten aan te scherpen.

Het strategisch plan helpt de school om haar vooruitgang op te volgen en ervoor te zorgen dat ze geen belangrijke dimensies van de schoolontwikkeling over het hoofd ziet. Met een logisch kader in elk plan hebben de inspecteurs meteen een handig instrument om de gewenste ontwikkeling van de school te ondersteunen.

Netwerk-activiteiten versterken de kwaliteit van het Ecuadoraans technisch onderwijs

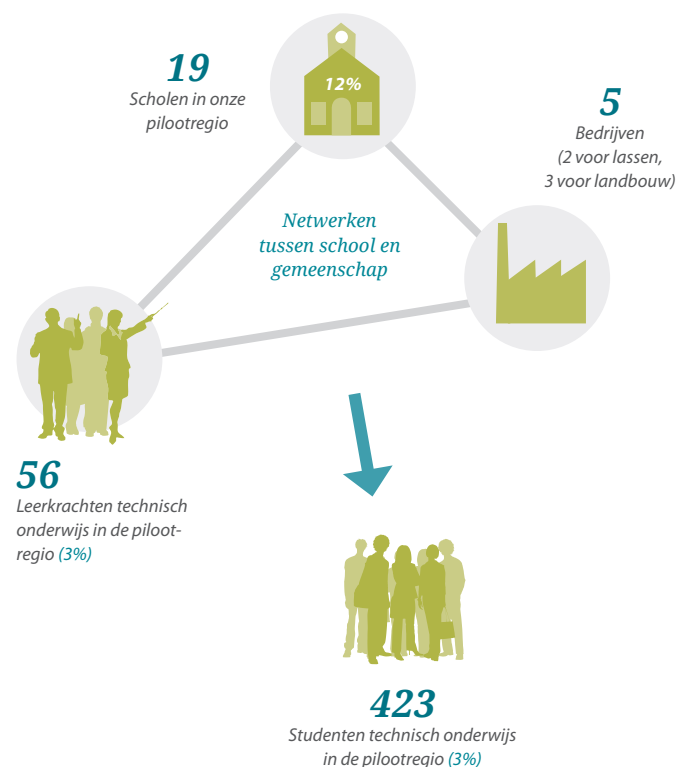
VVOB werkt nauw samen met het ministerie van Onderwijs in Ecuador om de kwaliteit van het middelbaar technisch onderwijs in het land te verhogen. In 2014 zijn we gestart met een pilootproject dat scholen verbindt met de gemeenschap. Deze netwerken activeren en versterken de samenwerking tussen het onderwijs, het bedrijfsleven en andere betrokkenen bij de lokale arbeidsmarkt. Op deze manier krijgen scholen toegang tot de expertise, de machines en de opleiding die anders ver buiten hun bereik liggen.

Leerkrachten en schoolleiders van het technisch onderwijs bereiden leerlingen voor op hun rol in de maatschappij en op waardig werk. VVOB zet in Ecuador in op capaciteitsontwikkeling van partners die actief zijn rond de professionele ontwikkeling van leerkrachten, schoolleiders, schoolbegeleiders, inspecteurs en mentoren in het technisch onderwijs. De Belgische Ontwikkelingssamenwerking financieert dit programma.

De klemtoon ligt op de afstemming, de ondersteuning en de versterking van het beleid van het technisch onderwijs en van de programma's die het ministerie van Onderwijs heeft opgezet rond pedagogische en technische training voor leerkrachten, rond schoolleiderschap met een inclusieve benadering, en rond de loopbaanbegeleiding voor studenten. Tegelijkertijd bevorderen we het samenwerken en netwerken tussen de technische scholen, de arbeidsmarkt en de instellingen voor hoger onderwijs.

De leerkrachten in het technisch onderwijs identificeerden eerst de onderdelen van het technisch curriculum die het meeste uitdagingen bieden. Vervolgens pakten ze dit via de netwerken aan door de opleiding rond deze componenten te verbeteren. Deze activiteiten voerden we uit in drie onderwijsdistricten in *Santo Domingo de los Tsáchilas*. Het model zal opgeschaald worden naar het hele land.

Leerkrachten nemen controle

De opleidingen voor leerkrachten die het ministerie van Onderwijs opzet, richtte zich nog niet op het verbeteren van de technische vaardigheden van de leerkrachten in het technisch onderwijs. Bijgevolg zorgen deze leerkrachten zelf voor hun technische training: ze houden hun technische vaardigheden bij via extra werk na de schooluren of via cursussen waarvoor ze zelf betalen.

Daarom is de eerste stap in de strategie van de netwerken om een leergemeenschap op zetten van leerkrachten die dezelfde onderwerpen onderwijzen. Samen analyseren ze het curriculum en identificeren ze specifieke behoeften aan opleiding en infrastructuur, zoals de toegang tot machines, hoge kosten voor training of verouderde technische competenties. Vervolgens zoekt elke leergemeenschap in haar regio de bedrijven, universiteiten en/of instellingen die expertise hebben in de geselecteerde competenties en/of die beschikken over de uitrusting die de school nodig heeft.

Netwerken voor landbouw en industrie

Niet alleen de technische competenties van de leerkrachten zijn verbeterd. Zodra een bedrijf heeft ingestemd om de leergemeenschap te ondersteunen, moeten de leerkrachten onderhandelen over de details van de training en de voorwaarden voor aankoop en ontlend van materiaal. Ze moeten ook bepalen hoe alle scholen in het netwerk kunnen profiteren van de apparatuur en hoe de studenten de technische vaardigheden zullen leren en oefenen. Veel hard werk, maar evenredig grote voordelen: trainingssessies met de bedrijven, competentiegericht lesplanning en samenwerken met (gemotiveerde!) studenten.

In 2015 waren er reeds vijf netwerken actief: twee voor Lassen en drie voor Landbouw. Deze brachten vruchtbare samenwerkingsverbanden tot stand tussen de deelnemende scholen, lokale bedrijven en instellingen (publiek en privaat), en lokale onderwijsinstanties.

VVOB als een as tussen scholen, bedrijven en lokale en nationale onderwijsinstanties

Kwaliteitsvol technisch onderwijs opent deuren naar bevredigend werk voor de studenten. Deze doelstelling is VVOB's focus tijdens de planning, uitvoering en evaluatie van de netwerken. Daarnaast bewaken we ook de duurzaamheid ervan. Het parallel lobbyen op alle niveaus van het ministerie van Onderwijs maakt een nationale toepassing van dit model mogelijk, waardoor deze netwerkactiviteiten in het hele land zullen plaatsvinden.

Daarenboven krijgt de training die de leerkrachten voltooien via de netwerken, officiële erkenning als professionele ontwikkeling. Zo beïnvloedt de training ook hun salaris. De leerkrachten en pedagogische adviseurs ontwikkelden hulpmiddelen, zoals planningssjablonen, modellessen, observatiegidsen en instrumenten voor zelfevaluatie. In de logica van het leren van vakgenoten en uitwisseling in leergemeenschappen zijn deze publicaties openbaar en vrij beschikbaar.

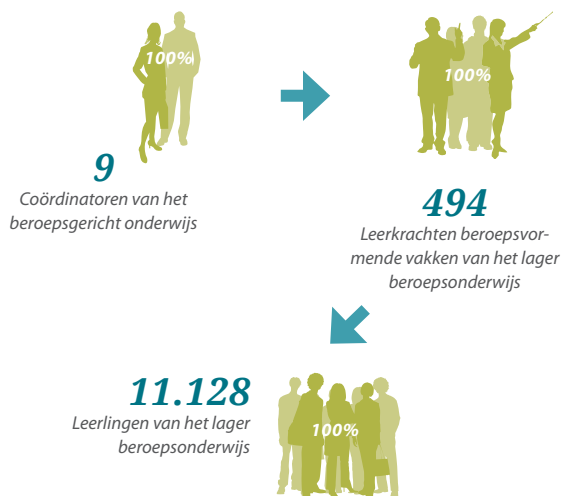
Mevrouw Laila Kariem, coördinator Bouwkunde van het onderdirectoraat Beroepsgericht Onderwijs

“De kloof tussen onderwijs en bedrijfsleven wordt kleiner omdat we door de samenwerking beter op elkaar zijn afgestemd.”

Beroepsonderwijs en bedrijfsleven komen nader tot elkaar in Suriname

Binnen het huidige programma in Suriname werkt VVOB samen met het *onderdirectoraat Beroepsgericht Onderwijs* aan de ontwikkeling van duurzame samenwerkingsverbanden tussen onderwijs en het bedrijfsleven. VVOB deed onder andere een beroep op het Regionaal Technologisch Centrum Oost-Vlaanderen om een werkgroep van coördinatoren van dit *onderdirectoraat* te ondersteunen via workshops, studie-

bezoeken en coaching. In de loop van 2015 begonnen de leden van de werkgroep zelf initiatieven te nemen. Mevrouw Laila Kariem is coördinator Bouwkunde en benaderde de houtsector voor het verzorgen van een bijscholing in bordschetsen, banktimmeren en machinale houtbewerking voor 24 leerkrachten van het lager beroepsonderwijs.

Sinds 2015 ondersteunt VVOB in Suriname de versterking van de 54 scholen van het lager beroepsonderwijs in het hele land. We zetten in op de capaciteitsontwikkeling van de relevante instituten en afdelingen van het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Met hen versterken we de samenwerking tussen onderwijs en het bedrijfsleven, competentiegericht onderwijs, interne kwaliteitszorg, professionalisering van leerkrachten, begeleiding van zorgleerlingen en schoolbrede inspectie.

Geen training zonder hout

"Vanuit de werkgroep kreeg ik een push en ben ik met mijn leiding in gesprek gegaan," vertelt mevrouw Kariem. "Ik schreef een projectvoorstel uit: iets wat ik had geleerd tijdens de training Projectschriven van VVOB. Ik nam contact op met de Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF) en met de vertegenwoordiger van houtbedrijven. Het hout voor de trainingsactiviteiten kwam van de bedrijven en KKF voorzag onder andere houtlijm. Samen met de trainers zijn de trainingsinhouden bepaald. Naast technische vaardigheden leerden de praktijkleerkrachten bijvoorbeeld ook de klas effectief te organiseren." Ook de trainers beaamden het succes van de training: "De opkomst was geweldig en we mogen de training noodzakelijk noemen gezien het enthousiasme bij de deelnemers."

Theorie praktisch toepassen: bordschetsen en machinale houtbewerking

De deelnemende leerkrachten Bouwkunde hadden veel waardering voor dit initiatief. Ze ervoeren de training als een opfrissing van hun kennis en vaardigheden. "Het was een goede keuze om het onderdeel Bordschetsen op te nemen", meent een leerkracht. "De leerlingen krijgen tekenen tijdens de theorie. Als je praktijklessen geeft, zie je tekenen misschien niet als een belangrijke factor en verwaarloos je het. Ik zet nu bij elke les de tekening op het

bord en ik bespreek de tekening met de leerlingen. Ook besteed ik nu meer aandacht aan onderhoud en veiligheid. De leerlingen moeten nu na het werk alle machines schoonvegen en onderdelen invetten." Een andere leerkracht beaamt het belang van praktijklessen: "We hebben tijdens de training veel met houtbewerkingsmachines gewerkt. We hebben op school ook machines aangeschaft voor de leerlingen en ik merk dat als ik deze gebruik in de praktijklessen, de leerlingen meer geïnteresseerd zijn. Deze samenwerking tussen bedrijf en onderwijs moeten we verder zetten, zodat het leren van zowel de leerkrachten als hun leerlingen sterker is."

Plannen voor de toekomst

Geïnspireerd door dit eerste succes maakte mevrouw Kariem al nieuwe contacten met Surinaamse bedrijven voor een volgende bijscholing rond schildertechniek. Op deze manier hopen we alle vakleerkrachten lager beroepsonderwijs te bereiken. "Als we deze aanpak op een duurzame manier uitbreiden naar andere richtingen, zullen leerkrachten beter hun vak kunnen overdragen. Bovendien wordt de kloof tussen onderwijs en bedrijfsleven kleiner omdat we door de samenwerking beter op elkaar zijn afgestemd. Jongeren zijn zo beter voorbereid op werken in een bedrijf, wat zeker ook een voordeel is voor de bedrijven. Ik ben trots op wat ik heb bereikt", besluit mevrouw Kariem.

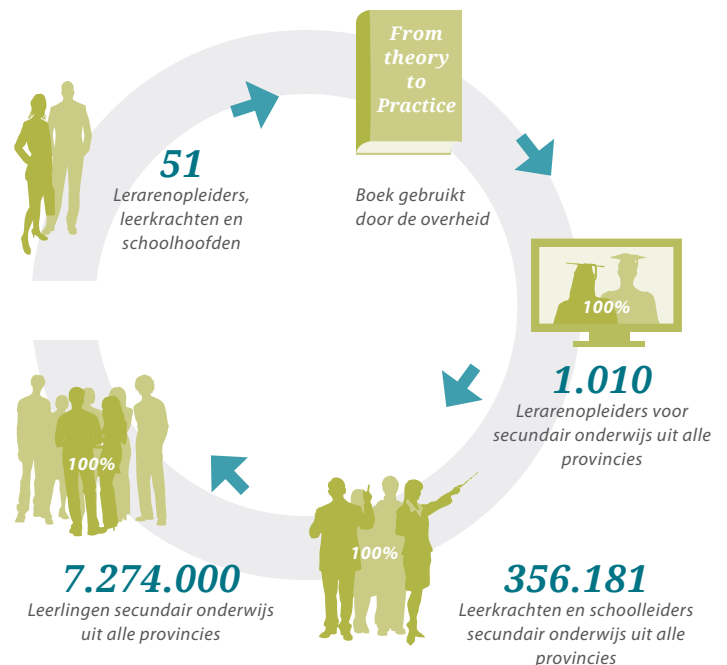

Schaalvergroting van kwalitatieve loopbaanbegeleiding in Vietnam

Het Vietnamese ministerie van Onderwijs en Vorming benadrukt het belang van loopbaanbegeleiding in het secundair onderwijs. In lijn met dit nationale beleid werkte VVOB samen met de provinciale departementen van Onderwijs en Vorming, vrouwenbewegingen, en leerkrachten en school-

directeuren van het secundair onderwijs in de provincies Quang Nam en Nghe An om het aanbod aan kwaliteitsvolle loopbaanbegeleiding te versterken. Het ministerie integreert hulpmiddelen en geleerde lessen van deze activiteiten in haar nieuwe curriculum met het oog op gebruik in het hele land vanaf 2017.

Het VVOB-programma rond loopbaanbegeleiding in Vietnam liep af in 2015. Het ondersteunde ouders, leerkrachten en schoolleiders bij het verbeteren van de kwaliteit en de relevantie van de loopbaanbegeleiding voor middelbare scholieren. De Belgische overheid financierde dit programma. In deze laatste fase lag de klemtoon op: de verdere uitwerking samen met de provinciale partners van een loopbaanbegeleiding die de student centraal zet en gendergevoelig is; de begeleiding en ondersteuning van partners bij de uitvoering van de plannen op het niveau van de school; en de uitbreiding van de benadering van de loopbaanbegeleiding naar het nationale niveau.

Leren uit goede praktijken

Er bestaat een kloof tussen de focus van het onderwijssysteem en de noden op de arbeidsmarkt. Kwaliteitsvolle loopbaanbegeleiding kan deze verkleinen. Ze helpt de leerlingen bij het maken van geïnformeerde studie- en loopbaankeuzes. Die keuzes zijn best gebaseerd op de interesses en bekwaamheden van de jongere zelf en ook op een goed begrip van de inhoud van de job en de omstandigheden van de arbeidsmarkt. Na een VVOB-traject van capaciteitsontwikkeling zetten schooldirecteuren en leerkrachten voor hun leerlingen een variëteit aan leerlinggerichte en gendergevoelige activiteiten op rond loopbaanbegeleiding. Om te leren uit deze activiteiten maakten 51 opleiders van leerkrachten in dienst, schooldirecteuren en leerkrachten een analyse van deze activiteiten. Het resultaat van deze oefening publiceerden we in het boek *'From theory to practice'*. Dit gebruikt de overheid nu onder andere voor verdere verspreiding en toepassing van loopbaanbegeleiding in Vietnam.

Schaalvergroting van goede praktijken

Het ministerie van Onderwijs en Vorming volgde het VVOB-programma rond loopbaanbegeleiding van nabij. Het erkende de programmaresultaten: de hogere kwaliteit en relevantie van de activiteiten van loopbaanbegeleiding. Vervolgens organiseerde het ministerie hierover training – direct en online – voor meer dan 1.000 opleiders van leerkrachten in dienst in het secundair onderwijs. Zo bereikten ze alle 63 Vietnamese provincies en de belangrijkste steden. VVOB ondersteunde daarbij de ontwikkeling van

de trainingsinhoud. De training was gebaseerd op VVOB's inzet en resultaten in de provincies Nghe An en Quang Nam. Daarnaast gaf het ministerie officieel zijn goedkeuring aan een reeks van tien leerlinggerichte en gendergevoelige publicaties rond loopbaanbegeleiding en nam die ook op in de nationale referentielijst voor bijscholing van leerkrachten.

De bal rolt

De nationaal gestuurde trainingsactiviteiten die gebruik maken van VVOB's educatief materiaal, bereikten in 2015 alle provincies. Daarenboven namen vijf afdelingen van het ministerie van Onderwijs en Vorming, 15 provinciale departementen van Onderwijs en Vorming, en 16 pedagogische universiteiten en hogescholen deel aan workshops die gericht waren op de ontwikkeling van leerkrachten in opleiding in het bieden van loopbaanbegeleiding aan middelbare scholieren. Daarbij gebruikten ze de ervaringen en resultaten van het VVOB-programma als basis voor diepgaande discussies.

Bovendien maakte een nationaal onderzoeksrapport gebruik van VVOB's kader rond leerlingencompetenties voor de ontwikkeling van cursussen. Dit competentiekader maakt drie logische stappen expliciet: ken jezelf, krijg inzicht in je carrièremogelijkheden en ontwikkel je loopbaanplan. De cursussen introduceren technische en beroepsgerichte loopbanen aan middelbare scholieren. Bij het einde van het programma waren 356.181 schooldirecteuren en leerkrachten en 7.274.274 leerlingen gebaat bij een betere loopbaanbegeleiding.

Biodiversiteit in de DR Congo's landbouwonderwijs

In 2015 hadden we in de DR Congo een project met het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. We werkten hiervoor samen met het Congolese ministerie van Milieu en dat van Onderwijs rond de sensibilisering van schoolhoofden, leerkrachten, leerlingen en de gemeenschap over het belang van duurzame landbouw en biodiversiteit. Hiertoe organiseerde het project opendeurdagen in de negen pilootscholen van ons programma rond technisch onderwijs en in de scholen in hun buurt, in drie provincies. Dit gebeurde op de Internationale dag van de biodiversiteit.

Eerst organiseerde het project een atelier om de onderwijsinspecteurs en leerkrachten van de pilootscholen te sensibiliseren rond het belang van duurzame landbouw en biodiversiteit. De deelnemers planden tijdens dit atelier de activiteiten voor de opendeurdagen en ontwikkelden ideeën voor didactisch materiaal. Ze schreven een verhaal voor een toneelstukje en tekenden concepten voor een bijhorende affiche. In de drie provincies van het project startte de grote dag met een optocht van de scholen om de gemeenschap uit te nodigen. Op school waren er speeches, het toneelstuk, liedjes, poëzie, stands van de scholen, boomenplantactiviteiten en spelletjes rond de milieuproblematiek. De deelname van de scholen en hun respectieve omliggende gemeenschap was groot en inspireerde andere scholen om dergelijk evenement ook zelf te organiseren in de toekomst.

Ontwikkeling van een strategie rond technisch en beroeps- onderwijs in de DR Congo

De situatie van het systeem van technisch en beroepsonderwijs in de DR Congo is erg complex. Maar liefst zeven ministeries zijn bevoegd voor dit onderwijsniveau. VVOB voerde voor het Belgisch Ontwikkelingsagentschap (BTC) een opdracht uit om met al die betrokken partners te komen tot een gemeenschappelijke strategie voor deze subsector voor de periode 2016-2025. Voorafgaand aan de strategie zelf begeleidde VVOB in samenwerking met BIEF, een consultancyorganisatie, een diagnose van de sterktes en zwaktes van het huidige Congolese systeem van technisch en beroepsonderwijs.

Technisch en beroepsonderwijs analyseren

Het opstellen van een strategie vraagt een goede kennis van de staat van het huidige systeem van technisch en beroepsonderwijs. VVOB organiseerde vier workshops in vier provincies en

betrok daarbij alle belanghebbenden: zeven ministeries, werkgeversverenigingen, leerkrachten, directies en ouders. De resultaten zijn neergeschreven in een rapport dat de sterktes en zwaktes van dit onderwijssysteem identificeert. Dit vormt de basis voor het uitwerken van de strategie.

Een strategie voor 2016-2025

De strategie definieert de prioritaire acties voor het technisch en beroepsonderwijs voor de komende zes jaar. Het strategisch plan legt eerst de visie vast van de DR Congo voor deze subsector van het onderwijs. De strategie bestaat uit drie belangrijke lijnen die draaien rond toegang en gelijke onderwijskansen, onderwijskwaliteit, en efficiëntie van het onderwijssysteem. De strategie bevat concrete projecties rond verhoogde instroom en retentie van jongeren in het technisch en beroepsonderwijs. Het berekende dat de implementatie van de strategie 60 miljoen USD zal kosten voor de periode 2016-2025.

Afstemming op de vraag van de arbeidsmarkt versterkt het aanbod aan technisch onderwijs in Ecuador

In 2015 startten het ministerie van Onderwijs van Ecuador en VVOB een kort project om het aanbod van het technisch onderwijs beter af te stemmen op de vraag van de arbeidsmarkt. De voornaamste activiteiten waren een evaluatie van het aanbod samen met andere ministeries en het bedrijfsleven, een actualisatie van de curricula, een bepalen van de regionale vraag op de arbeidsmarkt voor elk programma en een zoektocht naar open en vrij te gebruiken didactisch materiaal ter ondersteuning van de leerkrachten.

Twintig hervormde curricula zijn een sterke basis voor vernieuwd aanbod in het technisch onderwijs

Via interministeriële vergaderingen en intersectorale workshops met het bedrijfsleven stelde het project een catalogus samen

van het gewenste aanbod van het technisch onderwijs. Deze valideert enerzijds het bestaande aanbod en bevat ook nieuwe opleidingsprogramma's.

Uit deze lijst selecteerde het project 20 programma's die het meest kunnen bijdragen tot de verandering in de economische realiteit van het land. We schreven er beroepsprofielen voor uit en valideerden ze in samenwerking met scholen, universiteiten en het bedrijfsleven. Ten slotte bepaalde het project hoe de vraag op de arbeidsmarkt zich voor elk van deze programma's gedraagt en waar de vraag naar specifieke arbeidskrachten zich geografisch bevindt.

In 2016 wordt het curriculum geschreven en wordt vrij beschikbaar didactisch materiaal gevalideerd.

Ecuadoraanse jongeren maken kennis met cacao en ondernemerschap

In 2015 werkte VVOB mee in een synergieproject van VECO/ Vredeseilanden rond cacao in de provincie Esmeraldas in het noordwesten van Ecuador. Hiervoor richtte VVOB didactische productie-eenheden rond cacao op in twee landbouwscholen met het oog op het stimuleren van ondernemerschap bij jongeren en om hen te motiveren voor de cacao-industrie. Dit deden we in samenwerking met de beroepsvereniging van cacaoproducenten in Esmeraldas, het ministerie van Onderwijs, het chocoladebedrijf Pacari en het Belgische bedrijf Bekaert.

Ondernemerschap en samenwerking stimuleren

Een handleiding rond didactische productie-eenheden voor technische scholen is gevalideerd. Vervolgens is deze uitgetest

in de twee landbouwscholen waar men dan ook een didactische productie-eenheid rond cacao oprichtte. Lokale cacaoproducenten, leerkrachten, ouders en studenten van de twee landbouwscholen, samen met het biologisch chocoladebedrijf Pacari en het Belgische bedrijf Bekaert, sloegen de handen in elkaar. Ze ontwierpen modules die verschillende aspecten van de cacao-industrie demonstreren en waarbij de studenten een vitale rol spelen in het tot stand brengen, onderhouden en commercialiseren van de cacao-producten die uit deze productie-eenheden voortvloeien.

Dit alles is binnen een didactisch kader ontworpen zodat studenten de verschillende aspecten van ondernemerschap onder de knie krijgen. Op deze manier stimuleren de didactische productie-eenheden ondernemerschap bij jongeren en brengen ze landbouwscholen en lokale bedrijven dichter bij elkaar.

Belgisch gemeenschappelijk programma rond technisch en beroepsonderwijs in Rwanda

In Rwanda was er tot 2015 een Belgisch gemeenschappelijk programma rond technisch en beroepsonderwijs. Het ondersteunde de implementatie van de hervorming in deze subsector via een aanpak op drie niveaus.

Het programma werkte op macroniveau samen met de *Workforce Development Authority* om het nodige institutionele en politieke kader op te zetten. Op het volgende niveau was er ondersteuning aan het *Integrated Polytechnic Regional Centre-South* om de hervormingen van het technisch en beroepsonderwijs in het Zuiden te coördineren. Ten slotte ontwikkelde het programma op microniveau de capaciteit van 24 centra voor technisch en beroepsonderwijs in het Zuiden ten behoeve van de implementatie van de nieuwe competentiegerichte aanpak van training en assessment voor een verbeterde kwaliteit en meer afstemming op de noden van de arbeidsmarkt.

Resultaten in 2015

Aangezien 2015 het laatste jaar van dit programma was, lag de klemtoon op het afronden van het programma en de garantie van de duurzaamheid van de operaties. De aandacht ging daarom voornamelijk naar het vastleggen en optimaal benutten van de programma-aanpak en het delen van ervaringen en geleerde lessen gedurende de vijf jaar van het programma.

De activiteiten waren ook gericht op het afronden van de gestarte interventies, vooral om de capaciteitsontwikkeling te ondersteunen in de 14 pilotscholen die sinds 2014 deel waren van het programma. Tijdens een symposium in oktober deelden en documenteerden we ervaringen en geleerde lessen met partners en andere betrokkenen op alle niveaus. We publiceerden een samenvatting van de benadering rond schoolmanagement en -leiderschap en verspreidden haar onder andere bij de deelnemers van het symposium. Daarnaast was er veel ruimte voor werksessies om ervaringen te delen en te leren van elkaar.

Actief leren en onderwijzen in de lerarenopleiding in Uganda

In 2014 begon VVOB met een opdracht voor het Belgisch Ontwikkelingsagentschap in Uganda. Samen met een groep van Ugandese experts ontwikkelden we een professioneel ontwikkelingstraject met bijhorende hulpmiddelen voor trainingen voor lerarenopleiders. Doel was om de kwaliteit te verhogen van de lerarenopleiding in het technisch en beroepsonderwijs, in gezondheidsonderwijs en algemeen secundair onderwijs. In 2015 is dit traject afgerond.

Betere reflectie op de eigen praktijk

In 2015 organiseerde het project drie trainingsactiviteiten rond actief leren en onderwijzen en verspreidde ze verder naar de negen instituten voor lerarenopleiding. De getrainde lerarenopleiders probeerden verschillende methodes en technieken van

actief lesgeven uit in hun lespraktijk. Ze kregen hierbij systematische pedagogische ondersteuning van de Ugandese experts die betrokken waren bij de ontwikkeling van de benadering.

216 (van de 317 of 68%) van alle getrainde lerarenopleiders dienden een portfolio in waarin ze hun activerende lespraktijk demonstreerden. Deze portfolio's tonen aan dat de lerarenopleiders meer en meer reflecteren op hun eigen praktijk. Door betere lesplannen, observaties van collega's en actieonderzoek beseffen ze dat ze een spectrum aan pedagogische benaderingen voor handen hebben. Op hun beurt geven deze lerarenopleiders hun reflectieve praktijk door aan hun studenten, toekomstige leerkrachten in het technisch en beroepsonderwijs, in gezondheidsonderwijs en in algemeen secundair onderwijs.

Landbouwscholen in Vlaanderen, Ecuador en de DR Congo slaan de handen in elkaar

Het programma Scholenbanden ondersteunt de uitwisseling en samenwerking tussen scholen in Vlaanderen en in het Zuiden. Leerkrachten en leerlingen stellen op die manier de beeldvorming over elkaar bij, ontwikkeling interculturele competenties, voelen zich verbonden en stellen zich solidair op met het Zuiden. VVOB biedt de scholen begeleiding aan op maat, financiële steun, vorming, handleidingen, een website, nieuwsbrieven en ondersteuning via stages.

VVOB en het departement Leefmilieu, Natuur en Energie sloten in 2015 een samenwerkingsovereenkomst af. Onderdeel van die overeenkomst is het opstarten van een pilootproject rond scholenbanden tussen milieuvriendelijke landbouwscholen. Twee

Vlaamse landbouwscholen gingen een scholenband aan met een partnerschool in respectievelijk de DR Congo en Ecuador. Deze scholen maken deel uit van VVOB's programma's rond technisch en beroepsonderwijs in deze landen. De leerlingen van deze scholen wisselen uit rond thema's als wereldburgerschap, biodiversiteit, monocultuur en klimaatsverandering. De leerkrachten werken samen rond lesmateriaal en didactiek voor landbouwonderwijs. In Ecuador nam VVOB het voortouw om een methodiek uit te werken die de leerkrachten versterkt in het werken rond duurzaamheid met hun leerlingen in het technisch en beroepsonderwijs. Deze methodiek zal later ook getest worden in de betrokken scholen in de DR Congo en Vlaanderen.

www.scholenbanden.be

Principes voor vlotte overgang van technisch en beroeps- onderwijs naar de arbeidsmarkt

VVOB is een van de stichtende leden van Educaid.be. Dit is het Belgisch platform voor onderwijs en ontwikkelingssamenwerking. Het platform versterkt de capaciteit en expertise van haar leden - een 45-tal Belgische organisaties - door in te zetten op informatie- en kennisuitwisseling en het bevorderen van samenwerking en synergie. Daarnaast steunt het het Belgische beleid rond onderwijs en ontwikkeling.

Blikvangers in 2015

Enkele voorbeelden... In 2015 werkten dertien Educaid.be-leden, allen experts in technisch en beroepsonderwijs, samen aan een nota over negen basisprincipes voor een vlotte overgang van het technisch en beroepsonderwijs naar de arbeidsmarkt. De nota wordt in 2016 gepubliceerd.

In oktober verzamelde het platform actoren uit het Belgisch hoger onderwijs en uit de ontwikkelingssamenwerking die actief

zijn in de onderwijssector in het Zuiden. De bijeenkomst bood inspiratie voor samenwerking tussen deze actoren door het toelichten van bestaande samenwerkingsverbanden. Ze creëerde een ruimte waar zij mekaar konden ontmoeten en ervaringen en interesses konden uitwisselen. Ook organiseerde Educaid.be een vorming voor haar leden rond gendergevoelige indicatoren in ontwikkelingsprojecten.

Op beleidsvlak onderhoudt Educaid.be een permanente dialoog met de Belgische ontwikkelingssamenwerking rond onderwijs-thema's. Zo organiseerde het platform in mei een informatiesessie voor Belgische parlementsleden over onderwijs en ontwikkelingssamenwerking. Deze sessie gaf aanleiding tot parlementaire vragen over de sector onderwijs binnen de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

www.educaid.be

Financieel verslag

Omzetdynamiek

De totale omzet van VVOB bedraagt 10.900.296 euro in 2015. De omzet van de vzw fluctueert cyclisch over periodes van drie jaar. Deze cyclus komt overeen met de uitvoeringsdynamiek van driejarenprogramma's met financiering van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking (DGD), onze belangrijkste donor.

Zo evolueert in het DGD-programma de relatief lage besteding van 6.873.048 euro in 2014 naar een besteding van 9.738.660 euro in 2015. De beoogde bestedingsgraad van de voorziene 28.500.000 euro voor het DGD-meerjarenprogramma 2014-2016 is minstens 95%. Dit veronderstelt een besteding van minstens 11.000.000 euro in 2016.

Financiering

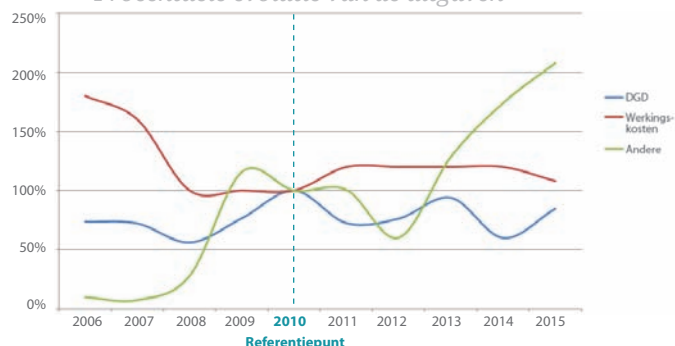
VVOB onderscheidt drie belangrijke financieringsbronnen. In orde van grootte komt DGD op de eerste plaats met 9.738.660 euro. De tweede bron zijn onderwijsprogramma's die door andere donoren worden gefinancierd, samen 888.401 euro. De derde bron is de Vlaamse overheid, die voor 270.000 euro bijdraagt in de werkingskosten van de hoofdzetel in Brussel. Dit is 10% minder dan het vorige jaar als gevolg van structurele besparing in zowat alle uitgaven van de Vlaamse overheid.

De financiering door andere donoren dan DGD bedroeg dus in 2015 in totaal 1.158.401 euro of 10,63% van de totale omzet. Het aandeel andere donoren binnen de totale financiering neemt gestaag toe de voorbije tien jaar.

Financiering van de Europese Commissie wordt een vaste waarde in onze portfolio. In twee EU-programma's in Zambia werd 458.614 euro besteed. Nog in Zambia werd 16.515 euro uitgegeven voor een project van in totaal 150.000 euro dat gefinancierd wordt door de ELMA Foundation. In Rwanda werd een pilootproject van DFID afgesloten met een besteding van 60.347 euro in 2015. Voor dienstverlening aan hun programma's in de DR Congo en Uganda ontving VVOB 128.760 euro van BTC. In Ecuador werkt VVOB samen met Vredeseilanden op basis van DGD-financiering en met het Ecuadoraanse ministerie van onderwijs via nationale financiering. In totaal werd in deze samenwerking 41.060 euro besteed. Het programma Scholenbanden is door de Vlaamse overheid ondersteund met 117.000 euro. Ook op dit bedrag werd 10% bespaard ten opzichte van het voorgaande jaar.

In onderstaande grafiek worden de procentuele evolutie van de drie respectieve uitgavencomponenten weergegeven met 2010 als referentiepunt (100%) voor elke component. De DGD-uitgaven zijn gedaald maar in het referentiejaar 2010 werd met 11.488.249 euro uitzonderlijk veel uitgegeven. De DGD-subsidie is onveranderd 9.500.000 euro in de periode 2010-2015. De werkingskosten vertonen een licht dalende trend. De andere inkomsten verdubbelen in vijf jaar. In de totale omzet worden ze steeds zichtbaarder maar blijven ze relatief beperkt.

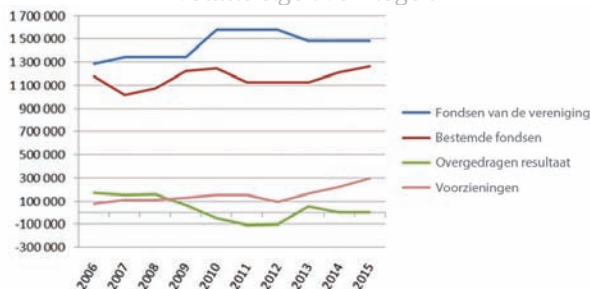
Procentuele evolutie van de uitgaven

Eigen vermogen

De capaciteit tot prefinanciering van programma's steeg met 4,25% tot 3.041.051 euro. Dit bedrag bestaat uit fondsen van de vereniging, bestemde fondsen, overgedragen resultaat en voorzieningen voor risico's. Omdat een groeiend aantal donoren betrokken is, zijn in 2014 en 2015 gevoelig meer voorzieningen aangelegd voor risico's op programma's in het Zuiden.

Evolutie eigen vermogen

Resultaat en Balans

De winst van het boekjaar 2015 is 49.492 euro. Het balanstotaal bedraagt 5.944.350 euro ten opzichte van 7.167.195 euro in 2014.

Audit

Auditkantoor Mazars heeft punctuele audits uitgevoerd in de programma's in het Zuiden ter ondersteuning van de interne financiële controle. In 2015 zijn audits uitgevoerd in Zimbabwe, Cambodja en Zuid-Afrika. De Algemene Vergadering van 19 juni 2014 heeft BDO aangesteld als bedrijfscommissaris voor de boekjaren 2014, 2015 en 2016. BDO oordeelt zonder voorbehoud dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van het vermogen, de financiële toestand van de vzw, per 31 december 2015, alsook van haar resultaten over het boekjaar dat op die datum is afgesloten, in overeenstemming met het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel.

Balans

(alles in euro)

	2015	2014	2013
Activa			
A. Vaste activa	50.058	58.002	48.302
B. Vorderingen op ten hoogste één jaar	306.113	204.123	115.619
C. Liquide middelen en geldbeleggingen	5.512.912	6.820.848	3.911.055
D. Overlopende rekeningen	75.267	84.222	61.231
Totaal activa	5.944.350	7.167.195	4.136.207
Passiva			
A. Fondsen van de vereniging en overgedragen winst/verlies	2.743.551	2.694.059	2.660.274
B. Voorzieningen	297.500	222.888	165.000
C. Schulden op ten hoogste één jaar	2.903.298	4.250.248	1.310.933
Totaal passiva	5.944.350	7.167.195	4.136.207

Resultatenrekening

(alles in euro)

	2015	2014	2013
Kosten			
A. Structuurkosten	840.726	721.153	908.434
a. Diensten en diverse goederen	300.171	263.260	320.314
b. Personeelskosten	435.539	377.702	383.568
c. Afschrijvingen	21.158	16.791	12.909
d. Andere kosten	83.858	63.399	191.643
B. Beheerskosten	967.235	820.309	1.076.630
a. Personeelskosten	808.743	727.288	867.046
b. Audit, monitoring en evaluatie, leerprocessen	87.346	51.063	112.056
c. Andere	71.146	41.959	97.528
C. Operationele kosten (programmakosten)	9.042.842	6.375.308	9.634.904
a. DGD-programma	8.224.554	5.667.797	9.108.493
b. VAIS-programma (Scholenbanden)	117.124	129.627	126.953
c. ECSITE	248.290		
d. QEECS	178.059		
e. Andere programma's	274.815	577.885	399.459
Totaal kosten	10.850.804	7.916.771	11.619.969
Opbrengsten			
a. Subsidies	10.897.061	7.917.884	11.640.226
b. Financiële opbrengsten	3.235	9.912	9.941
c. Overige opbrengsten	0	22.760	22.625
Totaal opbrengsten	10.900.296	7.950.556	11.672.792
Resultaatsverwerking			
Resultaat vóór resultaatsaanwending	49.492	33.785	52.823
Overdracht vorig boekjaar	0	55.692	-102.211
Onttrekking aan eigen vermogen	0	0	102.211
	49.492	89.477	52.824
Resultaatsaanwending	49.492	89.477	-2.869
Overdracht huidig boekjaar	0	0	55.692

Verslag commissaris

Verslag van de commissaris aan de ledenvergadering van de Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en technische Bijstand VZW over het boekjaar afgesloten op 31 december 2015

Overeenkomstig de wettelijke en statutaire bepalingen, brengen wij u verslag uit in het kader van ons mandaat van commissaris. Dit verslag omvat ons oordeel over de jaarrekening en tevens de vereiste bijkomende verklaringen. De jaarrekening bevat de balans op 31 december 2015, de resultatenrekening voor het boekjaar afgesloten op die datum en de toelichting.

Verslag over de jaarrekening – oordeel zonder voorbehoud

Wij hebben de controle uitgevoerd van de jaarrekening van de vereniging Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en technische Bijstand VZW over het boekjaar afgesloten op 31 december 2015, opgesteld op grond van het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel, met een balanstotaal van 5.944.349,58 EUR en waarvan de resultatenrekening afsluit met een positief resultaat van het boekjaar van 49.492,43 EUR.

Verantwoordelijkheid van het bestuursorgaan voor het opstellen van de jaarrekening

Het bestuursorgaan is verantwoordelijk voor het opstellen van de jaarrekening die een getrouw beeld geeft in overeenstemming met het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel, alsook voor het implementeren van de interne beheersing die het bestuursorgaan noodzakelijk acht voor het opstellen van de jaarrekening die geen afwijking van materieel belang bevat, die het gevolg is van fraude of van fouten.

Verantwoordelijkheid van de commissaris

Het is onze verantwoordelijkheid een oordeel over deze jaarrekening tot uitdrukking te brengen op basis van onze controle. Wij hebben onze controle volgens de internationale controlestandaarden (ISA's) uitgevoerd. Die standaarden vereisen dat wij aan deontologische vereisten voldoen, alsook de controle plannen en uitvoeren teneinde een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de in de jaarrekening opgenomen bedragen en toelichtingen. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de beoordeling door de commissaris, met inbegrip van diens inschatting van de risico's van een afwijking van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude of van fouten. Bij het maken van die risico-inschatting neemt de commissaris de interne beheersing van de vereniging in aanmerking die relevant is voor het opstellen door de vereniging van de jaarrekening, die een getrouw beeld geeft, teneinde controlewerkzaamheden op te zetten die in de gegeven omstandigheden geschikt zijn, maar die niet gericht zijn op het geven van een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging. Een controle omvat tevens een evaluatie van de geschiktheid van de

gehanteerde waarderingsregels en van de redelijkheid van de door het bestuursorgaan gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van de presentatie van de jaarrekening als geheel.

Wij hebben van het bestuursorgaan en van de aangestelden van de vereniging de voor onze controle vereiste ophelderingen en inlichtingen verkregen.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om daarop ons oordeel te baseren.

Oordeel zonder voorbehoud

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van het vermogen en de financiële toestand van de vereniging Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en technische Bijstand VZW per 31 december 2015, alsook van haar resultaten over het boekjaar dat op die datum is afgesloten, in overeenstemming met het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel.

Verslag betreffende overige door wet- en regelgeving gestelde eisen

Het bestuursorgaan is verantwoordelijk voor het naleven door de vereniging van de wet van 27 juni 1921 op de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen, en van de statuten, alsook van de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften die van toepassing zijn op het voeren van de boekhouding.

In het kader van ons mandaat en overeenkomstig de Belgische bijkomende norm bij de in België van toepassing zijnde internationale auditsstandaarden (ISA's), is het onze verantwoordelijkheid om, in alle van materieel belang zijnde opzichten, de naleving van bepaalde wettelijke en reglementaire verplichtingen na te gaan. Op grond hiervan doen wij de volgende bijkomende verklaringen die niet van aard zijn om de draagwijdte van ons oordeel over de jaarrekening te wijzigen:

- Onverminderd formele aspecten van ondergeschikt belang, werd de boekhouding gevoerd in overeenstemming met de in België van toepassing zijnde wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften.
- Wij dienen u geen verrichtingen of beslissingen mede te delen die in overtreding met de statuten of de wet van 27 juni 1921 op de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen zijn gedaan of genomen.

Zaventem, 23 juni 2016

BDO Bedrijfsrevisoren Burg. Ven. CVBA
Commissaris
Vertegenwoordigd door Bert Kegels

Bijlage

Bestuursorganen van VVOB vzw in 2015

Hieronder vindt u een overzicht van de leden van de algemene vergadering van VVOB vzw in 2015. De mensen die ook lid zijn van de raad van bestuur, staan bovenaan de lijst.

Voorzitter: Dhr. Stefaan Van Mulders, Administrateur-generaal Agentschap Jongerenwelzijn

Mevr. Barbara Bonte, Vlaams Volksvertegenwoordiger

Mevr. Lynn De Groot, Departement Financiën en Begroting

Mevr. Ingeborg De Meulemeester, Vlaams Volksvertegenwoordiger

Mevr. Katelijn De Nijs, Adviseur Kabinet minister De Croo

Dhr. Jo De Ro, Vlaams Volksvertegenwoordiger

Mevr. Caroline Gennez, Vlaams Volksvertegenwoordiger

Dhr. Jos Geysels, Voorzitter 11.11.11

Prof. Paul Janssen, lid VLIR-UOS, Universiteit Hasselt

Mevr. Judith Kerkhof, Expert onderwijs en ontwikkelingssamenwerking

Dhr. Luc Lathouwers, Secretaris-generaal Departement Bestuurszaken

Dhr. Toon Martens, Algemeen Directeur Katholieke Hogeschool Leuven

Mevr. Elisabeth Meuleman, Vlaams Volksvertegenwoordiger

Dhr. Marc Olivier, Erevoorzitter Vlaams Parlement, stichtend lid

Dr. Björn Possé, Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek

Mevr. Micheline Scheys, Secretaris-generaal departement Onderwijs en Vorming

Dhr. Jef Tavernier, Expert onderwijs en ontwikkelingssamenwerking

Mevr. Heidi Vander Poorten, Leiding team Gelijke Kansen, Vlaams Agentschap Binnenlands Bestuur

Dhr. Koen Van der Schaege, Directeur Stichting V.I.W.

Dhr. Luc Van de Velde, Algemeen Directeur Erasmushogeschool Brussel

Mevr. Kristien Verbrugghen, Directeur VLIR-UOS

Dhr. Koen Verlaeckt, Secretaris-generaal Internationaal Vlaanderen

Dhr. Johan Verstreken, Vlaams Volksvertegenwoordiger

Dhr. Lieven Viaene, Inspecteur-generaal Vlaams ministerie van Onderwijs en Vorming, Onderwijsinspectie

Dhr. Patrick Blondé, Afgevaardigde VLHORA

Mevr. Gerda Bruneel, Pedagogisch begeleider Katholiek Onderwijs Vlaanderen

Dhr. Patriek Delbaere, Algemeen directeur OVSG

Mevr. Veerle Hendrickx, Afgevaardigde VLHORA

Prof. Herwig Leirs, lid VLIR-UOS, Universiteit Antwerpen

Prof. Marc Nyssen, lid VLIR-UOS, VUB

Dhr. Rudi Schollaert, Expert onderwijs en ontwikkelingssamenwerking

Dhr. Roger Standaert, Expert onderwijs en ontwikkelingssamenwerking

Dhr. Jan Van Doren, Voorzitter Stichting V.I.W.

Mevr. Raymonda Verdyck, Afgevaardigd bestuurder GO!

Colofon

VVOB is een Vlaamse ontwikkelingsorganisatie die gespecialiseerd is in het verhogen van de kwaliteit van het onderwijs. We zijn actief in vier continenten in het kleuter-, het lager en/of het secundair technisch en beroepsonderwijs. Binnen deze drie subsectoren ligt onze klemtoon op het versterken van de lokale onderwijsactoren zodat ze de professionele ontwikkeling van leerkrachten en schoolleiders kunnen verbeteren. Deze capaciteitsopbouw is een middel voor duurzame ontwikkeling en armoedebestrijding.

Met de steun van
**DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING** **.be**

De digitale versie van dit jaarverslag en de Engelse vertaling vindt u op www.vvob.be.

Dit jaarverslag kwam tot stand dankzij de inzet van alle VVOB-medewerkers en -partners.

Teksten

Alex Mahe Mukizwa, Angélique Ekirabo, Arne Willems, Bart Dewaele, Beatrice Musindo, Carl Beel, Els Broothaers, Eric Vanderwegen, Erik Merens, Eva Maes, Evelien Masschelein, Filip Lenaerts, Hans Zult, Jan Fransen, Jan Geusens, Jan Janssens, Jef Peeraer, Katrien Goris, Lieve Leroy, Loran Pieck, Lyson Chikunduzi, Maartje Houbrechts, Maimuna Ginwalla, Maïté Delbeke, Maria Gracia Fonseca, Mono Keo, Musyani Sinkala, Nguyen Thi Chau, Nico Vromant, Paul Bottelberge, Pieterjan Steemans, Rosanda Courtar, Samphon Say, Sarah Braeye, Soetkin Bauwens, Stefaan Van Mulders, Sven Rooms, Wanda Prins, Yves Tankwey Sapa

Foto's

Alex M. Mukizwa, Beatrice Musindo, Carl Beel, Carl Theunis, Désiré Munyemana, Duong Thi Ngoc Thanh, Els Broothaers, Eva Maes, Filip Lenaerts, Hannah Nayoga, Hanne Huysmans, Joseph Disengomoka, Laila Kariem, Lieve Leroy, Lynette Jacobs, Maggie Chasuka, Manel Ortega, Mealea Suon, Nguyen Thi Thuy, Opmeer Reports, Rosanda Courtar, Samphon Say, Sanne Clottemans, Soetkin Bauwens, Stéphane Nyembo, VECO Andino, Veerle Cnudde, Yves Tankwey Sapa

Coördinatie en eindredactie: Erik Merens en Els Broothaers

Lay-out: Els Broothaers

Verantwoordelijke uitgever: Bart Dewaele

Disclaimer

De Vlaamse, Belgische, Britse en Europese overheid kunnen niet verantwoordelijk gesteld worden voor de inhoud van deze publicatie.

Dank aan RoSa vzw om mee de genderneutraliteit van dit verslag te bewaken.

www.vvob.be

 www.facebook.com/vvobvzw

 @VVOBvzw

VVOB vzw | Julien Dillensplein 1 bus 2A | B-1060 Brussel

T • +32 (0)2 209 07 99

E • info@vvob.be

